

ŞARKÖY-MÜREFTE (1912) DEPREMİNİN OSMANLI BASININA YANSIMASI

Tansu Hilmi HANÇER*

Öz: Marmara Denizi'nde tarihin her döneminde büyük felaketlere yol açan depremler yaşanmıştır. Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarında yer alan Şarköy ve Mürefte de bu depremlerden etkilenen yerleşim birimlerindedir. Bu çalışmada 9 Ağustos 1912 tarihinde Marmara Denizi'nde gerçekleşen deprem hakkında bilgiler verilmiş, depremin sonrasında yaşanan sorunlar basından tespit edilmiştir. Çalışmanın kaynağını ilgili dönemde yayınlanan Alemdar, Cenin, İkdam, İktiham, Sabah, Senin ve Tanin gazeteleri oluşturmaktadır. Afetin nasıl gerçekleştiği, etkilenen yerleşim birimleri, depremzedelerin yaşadığı sorunlar, devletin afet bölgesindeki faaliyetleri, ülke içindeki ve ülke dışındaki yardım çalışmaları gazetelerde yer almıştır. Yardımlar ve başarılı çalışmalar yapılmasına karşın başlangıçta iletişimde sorunlar çıkmıştır. Ülkenin genel sosyoekonomik durumu, Trablusgarp Harbinin devam etmesi ve felaketten kısa bir süre sonra başlayan Balkan Savaşı öncesindeki Rumeli bölgesinin kötü şartları yardım faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Gazeteler yaşanan sorunları okurlarına aktarmışlar, sorunlara ve aksaklıklara tepki göstermişlerdir. Gazetelerden edinilen bilgiler hem deprem zamanında bölgedeki insanların yaşam şartları, güncel sorunları ve ihtiyaçlarını ortaya koymuş hem de ülke genelinin ekonomik durumu hakkında fikir vermiştir. Şimdiye dek konuyla alakalı yapılan gerek sosyal bilimler gerek fen bilimleri açısından bakan çalışmalara gazetelerden edinilen bilgilerin de katılması amaçlanmıştır. Ayrıca basının depreme ilişkisi, gazetelerin sorunların duyurulmasında ve yardımlarda olan etkisi ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Şarköy, Mürefte, Tekirdağ, 1912 Depremi, Osmanlı Gazeteleri.

REFLECTION OF ŞARKÖY-MÜREFTE (1912) EARTHQUAKE ON THE OTTOMAN PRESS

241

Abstract: Earthquakes causing major disasters have occurred in the Sea of Marmara in every period of history. Şarköy and Mürefte, located on the northern shores of the Marmara Sea, are among the settlements affected by these earthquakes. In this study, information was given about the earthquake that took place in the Sea of Marmara on August 9, 1912, and the problems experienced after the earthquake were identified from the press. The source of the study is the newspapers Alemdar, Cenin, İkdam, İktiham, Sabah, Senin and Tanin, published in the relevant period. How the disaster occurred, the affected settlements, the problems experienced by earthquake victims, the activities of the state in the disaster area, and the aid efforts within and outside the country were included in the newspapers. Despite the assistance and successful work, communication problems arose in the beginning. The general socioeconomic situation of the country, the continuation of the Tripoli War and the poor conditions of the Rumelia region before the Balkan War, which started shortly after the disaster, negatively affected aid activities. Newspapers conveyed the problems to their readers and reacted to the problems and disruptions. The information obtained from the newspapers revealed the living conditions, current problems and needs of the people in the region at the time of the earthquake, and also gave an idea about the economic situation of the country in general. It is aimed to include the information obtained from newspapers in the studies that have been done so far on the subject from both social sciences and science perspectives. In addition, the relationship of the press with the earthquake and the effect of newspapers in announcing problems and providing aid are revealed.

Key Words: Şarköy, Mürefte, Tekirdağ, 1912 Earthquake, Ottoman Newspapers.

* Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, e-mail: hancertansu@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0625-301X.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki toprakları hâkimiyet altına alındıklarından itibaren siyasi, toplumsal ve ekonomik açıdan büyük değer taşımıştır. Rumeli'deki yerler için büyük savaşlara girilmiş ve külfetlere katlanılmış olmakla beraber buraların siyasi ve askeri konumu, sahip olduğu zenginlikler ve yüklü gelirler devlet için hayati önem arz etmiştir. Depremin etkilediği yerleşim birimleri de oldukça önemli konumda, Balkanların İstanbul'a yakın olan kısımlarında bulunmaktadır. Bu çalışmada öne çıkan yerleşim birimleri Cumhuriyet ilanından sonra Tekirdağ Vilayeti sınırları içinde olan Şarköy ve Mürefte'dir. Depreme neden olan fayın adının farklı olmasına, yakınlarında daha büyük yerleşim birimleri olmasına rağmen 9 Ağustos 1912 Cuma günü gerçekleşen deprem bu iki kazanın adıyla anılmaktadır. Sebebi depremde en ağır hasarları Edirne Vilayeti dâhilindeki Gelibolu livasına bağlı olan Şarköy ve Mürefte'nin almasıdır. Ayrıca basında yer alan deprem hakkındaki haberlerde de en fazla bu iki kazanın adı geçmiştir.

Bu bölgede 1354 ve 1659 yıllarında büyük yıkımlara sebep olmuş ve 1912 depreminde yakın şiddette olan depremler yaşanmıştır. Bazı araştırmalarda 1082 ve 1766 yıllarında da bölgede deprem olduğu ileri sürülmekte ancak bu afetlerin şiddetleri ve etkileri hakkında kesin bir görüş birliği bulunmamaktadır¹.

1. Şarköy ve Mürefte'de Yaşanan Deprem

Şarköy-Mürefte depreminin 9 Ağustos 1912 saat 3.20'deki ana sarsıntıdan bir süre önce başlayan öncü şokları olmuştur. Bunlar 25 Temmuz 1912'de başlamış, 9 Ağustos'taki ana şoka kadar sayıları 25'e ulaşmıştır. Ayrıca 4 Ekim 1912'ye kadar 228 artçı sarsıntı da tespit edilmiştir. Ana şoktan sonra oluşan artçı şoklardan yedi tanesi büyük şiddet değerine sahiptir².

Ganos (Gaziköy) köyü yakınlarındaki Ganos fayındaki şokla yaşanan deprem 40-50 saniye kadar sürmüştür. 2.800 kişiden fazla ölü ve 7.000 civarında yaralı tespit edilmiştir. Çoğu Batı Marmara sahillerine yakın olan 300 dolayında köye zarar vermiş, 12.600 civarında ev yıkılmıştır³.

Depremin olduğu dönemde bölgedeki mimari yapıların çoğunun alt katları kâgir (taş) üst katları ise ahşaptan inşa edilmiş durumdaydı. Bundan dolayı deprem afetinde birincil tehlike olan yer sarsıntısından sonra toprak kaymış veya zemin sıvılaşmış; ikincil tehlike olarak nitelendirilen yangın etkisiyle de büyük yıkımlar görülmüştür. Depremin gece olması sebebiyle evlerde lambaların devrilmesiyle yangınlar çıkmış, ahşap bölümlerde olanlar bundan dolayı yaşamını yitirmiştir. İkincil tehlike de depremin hasarlarını ve insan kayıplarını artırmıştır⁴.

1. Depremin Gazetelere İlk Yansıması

Osmanlı gazetelerinde depremle ilgili haberlerin çoğu doğrudan olayı aktarma şeklinde yapılmıştır ancak içlerinde yazarlı veya yazarsız olan yorumların da yer aldığı görülmektedir. Depremin ana üssü olan bölge dışında başkent İstanbul'u da şiddetle sarsan ve halkta büyük telaşa sebep olan zelzele 9 Ağustos 1912 Cuma günü sabaha karşı 03:23'te meydana gelmiştir. Osmanlı basınındaki ilk haberler çoğunlukla depremin İstanbul'daki etkisi üzerine olmuştur. İletişim hatlarındaki hasarlar nedeniyle depremin merkez üssünden haberler zaman içinde basına yansımıştır. Payitahttaki gazete baskılarının yapılmasından sonra gerçekleşmesi nedeniyle Cuma günkü gazetelerde depremle ilgili herhangi bir haber bulunmamış, ilk bilgiler cumartesi günkü yayınlarda yer almıştır.

¹ Yalıtık, C., ALPAR, Ş. B., & Altınok, Y., "Mürefte-Şarköy Depremi: Ganos Fayı'nın 9 Ağustos 1912 Depreminde Atımı, Kırık Uzunluğu, Büyüklüğü, Karakteri ve Aynı Yörede Olan Tarihsel Depremler", *Aktif Tektonik Araştırma Grubu Altıncı Toplantısı*, ss. 90-93, Ankara, 2002.

² Recep Karacakaya, "Şarköy-Mürefte Depremi (1912)", *Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Afetler ve Deprem Semineri (22-23 Mayıs 2000) Bildiriler*, ss. 203-218, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2001, s. 204.

³ Yıldız Altınok, Şaban Bedri Alpar, Cenk Yalıtık, "Şarköy-Mürefte 1912 Earthquake's Tsunami, Extension of The Associated Faulting in The Marmara Sea, Turkey", *Journal of Seismology*, 7/3, (2003), s. 90.

⁴ Bekir Laz, Murat Utkucu, "9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi'nin Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi", *Resilience*, 7/1, (2023), s. 129.

Sabah gazetesinin ilk haberi 10 Ağustos Cumartesi yayınlanan sayısının ikinci sayfasında görülmektedir. Depremin oluş vakti, şiddeti ve ardından yaşananlar ayrıntılarıyla verilmiştir. 03:23'te üç sarsıntının gerçekleştiği, hafif olan ilk sarsıntıyı insanların fazla hissetmediği ancak ikinci sarsıntının oldukça şiddetli ve etkili olduğu, uykuda olanları uyandırdığı gazetede ilk bilgilerdir. 8-9 saniye süren üçüncü sarsıntı ise en şiddetlisi olmuş, saat 03:26'da deprem tamamen sonra ermiş, sabah 7'de bir artçı sarsıntı daha hissedilmiştir⁵.

Deprem hakkındaki bilgilerle beraber etkileri ve halk arasında yaşananlar da haberde yer almıştır. Bütün İstanbul'u uyandıran sarsıntılar mahallelerin çoğunda -özellikle kâgir yapılarda yaşayanlar tarafından daha fazla- hissedildiği, insanların telaş içinde ve can havliyle binalardan dışarı kaçtıkları aktarılmıştır. Sadece şehir merkezinde değil; Marmara'daki adalarda, yakın köylerde, Çatalca'da ve Edirne'ye giden tren yolu istikametindeki köy ve kasabalarda da etkili olmuştur. İlk haberlere göre buralarda insan kaybı olmamıştır ancak çoğunluğu kamuya ait olan yapılar hasar görmüştür. Bazı binaların bacaları ve çatıları yıkılmış; çok sayıda caminin, okulun, hastanenin ve ticari yapının duvarları çatlamıştır. Suriçi'nde ve Beyoğlu'nda sular kesilmiş, İstanbul surlarının bazı kısımları yıkılmıştır. Birçok kadın korkudan bayılmış, evinin duvarı üzerine yıkılan bir kadın yaralanmıştır. Deprem esnasında yetişkin bir erkek kendisini pencereden aşağı atmış ve ayağı sakatlanmıştır⁶.

Sabah Gazetesi diğer gazetelerde de yer alan ve deprem öncesinde İstanbul'da olağandışı bir durumun yaşandığını ifade eden bir tasvire yer vermiştir. Buna göre; afetin olabileceğini hissettirebilecek bazı olumsuzluklar öncesinde görülmüştür. Afetin sonrasındaki söylentileri aktarmıştır:

“Perşembe akşamı saat 23'te Kadıköy'de ve Mühürdar'da oldukça dalgalı olan deniz sahile şiddetle çarpmakta ve deniz suları yağmur yağarcasına karaya sıçramaktaydı. Aynı zamanda kuvvetli olan rüzgâr toz bulutlarını kaldırmaktaydı. Gece yaklaşık 2 sularında havanın neminde bir artış yaşanmıştır. Depremden bir buçuk saat önce olağanüstü bir hadisenin yaklaşmakta olduğu anlaşılmaktaydı”⁷.

Cumartesi günü Sabah Gazetesinde depremin merkezinin neresi olduğunun henüz tam olarak anlaşılamadığı bilgisi verilmiştir. Ancak en çok zararın Marmara Denizi havzasında ve İstanbul'un batısında olduğu, idari olarak ise Edirne Vilayetinde görüldüğü tahmin edilmiştir. İstanbul'un batıdaki vilayetlerle bağlantısını sağlayan telgraf hatları depremde direkleri yıkıldığı için çalışmamış, bu sebeple depremin merkezinin burası olduğu da teyit edilememiştir⁸. Tanin Gazetesinde de deprem merkezinin kesin bilgisinin bulunmadığı ancak Bursa veya İzmir taraflarında da depremin yaşandığı paylaşılmıştır. İstanbul'u etkileyen en yakın tarihteki 1894 depreminden bilgiler verilmiş, karşılaştırma yapılmıştır. 9 Ağustos 1912 depremi 1894 depreminden çok daha şiddetli ve etkili olmuştur. İstanbul'da yaşanan eski depremlerin tarihleri ve etkileri ile dünyada farklı ülkelerinde yakın dönemde büyük hasar veren depremlerin bilgileri okuyuculara aktarılmıştır⁹. Afetin yaşandıktan sonra kısa sürede bütün basın kuruluşlarının doğru haber verdiğini söylemek ilgili dönemin iletişim imkânlarında mümkün değildir. Basın kuruluşu ister yerli veya yabancı olsun, ister Türkçe veya yabancı dilde yayın yapsın bu gerçek fark etmemektedir. Bunun örneği İstanbul'da İngilizce yayın yapan Levant Herald gazetesi olabilir. Bu gazetenin 10 Ağustos baskısından Sabah Gazetesinin alıntıladığı “Marmara Havzasında” başlıklı haberine göre en çok zarar Çanakkale ve Gelibolu'dadır. Bu iki şehirde hasara uğramamış yapı kalmamıştır. Deprem gerçek bir felakete dönüşmüş ancak nüfus kaybı olmamıştır. Haberin içeriğine göre bu mahallerden gelen telgraflardan depremin merkezinin buralarda olduğu anlaşılmaktadır¹⁰.

Afetin hangi yerleşim birimlerinin etkilediği gelen haberlerin akışıyla bağlantılı ve süreç içerisinde olmuştur. Tanin gazetesinin 10 Ağustos baskısında öncelikle İstanbul şehrinden ve İstanbul halkından

⁵ Sabah, 10 Ağustos 1912, s. 2.

⁶ Sabah, 10 Ağustos 1912, s. 2.

⁷ Sabah, 10 Ağustos 1912, s. 2.

⁸ Sabah, 10 Ağustos 1912, s. 2.

⁹ Tanin, 10 Ağustos 1912, s. 2.

¹⁰ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

bahsedilmiştir. Deprem 40-50 saniye kadar sürmüştür; telaş atlatıldıktan sonra Beyoğlu'ndaki aileler Taksim ve Tepebaşı'ndaki bahçelere, Kadıköy, Haydarpaşa ve Adalar'da yaşayanlar ise yakınlarındaki çayirlara yerleşmişlerdir.

Edirne'de halkın büyük bir korku ve heyecan içinde olduğu, şehrin de acınacak bir duruma düştüğü yazılmıştır. Merkeze gönderilen ilk haberlerde minarelerin ve bacaların yıkıldığı, çarşıdaki dükkânların harap olduğu bildirilmiştir. Çorlu ile İstanbul arasındaki telgraf hattı da kırılmıştır. Kavala'da, Siroz'da ve yakınlarındaki alanlarda halkın evlerini terk ederek tarlalara, açık alanlara kaçtığı ifade edilmiştir¹¹.

Sabah Gazetesinin farklı gazetelerden Kale-i Sultaniye (Çanakkale) ile ilgili haberi aktarmıştır. Buradaki binaların yüzde 80'i yıkılmıştır ve kiliseler, mektepler, konsolosluklar da bu binaların arasındadır. İki yabancı erkek, bir kadın ve iki çocuğu enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Tüm bunlara rağmen Kale-i Sultaniye'de diğer yerleşim birimlerinden daha az insan kaybının olduğu açıklanmıştır. Çanakkale'de telgraf hatlarının işlemediği, en fazla zarar gören kâgir binalar olduğu, minarelerin, saat kulesi ile kilise çanının hasar gördüğü, 3 kişinin de öldüğü ifade edilmiştir. Ayrıca rıhtım yakınında olan binaların da çoğu hasar görmüştür. Felemenk (Hollanda), Avusturya-Macaristan, İngiltere ve Yunan konsolosluklarıyla Reji Dairesinin de bu yapıların arasında olduğuna dikkat çekilmiştir¹².

Deprem esnasında yaşananlar okurlara ayrıntılarıyla verilmiştir. Sabah Gazetesinin bazı Rumca gazetelerden aktardığına göre Ganos (Gaziköy) ve Hora (Hoşköy)'de sular kesilmiş, halk susuz kalmıştır. Ancak bazı köylerde ise daha önce kurumuş kaynaklardan sıcak su akmıştır ayrıca denizden kükürt kokusu gelmiştir. Müreftte'de mahallelerden birinin zemini çökmüş ve arz yarılmıştır. Beykoz'da çeşmelerden kırmızımsı sular akmıştır¹³.

İktiham Gazetesi¹⁴ depremin ardından ilerleyen saatlerde sabahın ağarmaya başladığını, bu süreçte depremin tekrarlamasından korkanlara açık alanlara gidebilmeleri için askeri görevlilerce müsaade edildiğini bildirmiştir. Ayrıca vatandaşlar tarafından depremin öncesinde bazı değişikliklerin yaşandığına inanılmaktadır. Bazı kişilerden yayılan bu inançları İktiham Gazetesi tasvir etmiştir. Deprem vuku bulmadan önce kasvet verecek, kötü hisler doğuracak, rüzgârda, dalgalarda ve ufukta olağandışı etkiler gözlenebilecektir. İktiham Gazetesi de Sabah Gazetesinde olduğu gibi denizdeki ve havadaki değişimlerden bahsetmiştir. Deprem esnasında Kâğıthane civarında otomobille gezmekte olan bazı zabıtlar yeryüzüne yakın bir şimşek çaktığını ve kıvılcım çıktığını gördüklerini söylemişlerdir¹⁵.

İktiham Gazetesinde depremin süresiyle ve ölçümüyle ilgili bilgiler de verilmiştir. 45 saniye kadar devam ettiği tahmin edilmektedir ancak İstanbul'daki Rasathanede sismograf aleti bulunmadığı için süre kesin olarak belirlenememiştir. Bunun haricinde sismograf aletinin bulunduğu tek kurum Beyoğlu Saint Benoit Fransız Lisesidir. Buradaki aletin ibresi ise depremin şiddetinden dolayı kırılmış, süresi ve şiddeti burada da tam olarak tespit edilememiştir. Bursa, Mudanya, Çanakkale gibi Marmara Denizinin güneyindeki yerlerde de hissedildiği bilgisi alınmış ancak Cuma günü olması sebebiyle ayrıntılar gelmemiştir. Depremin yaşandığı Cuma gününün hafta tatili olması sebebiyle devlet dairelerinin kapalı olmasının çalışmaları aksattığı belirtilmiştir. İstanbul'da ise Şehremini Tevfik Bey beraberindeki uzmanlarla belediyeye ait devlet dairelerinde hasar durumunu teftiş etmiştir¹⁶.

Depremin yerleşim birimlerine olumsuz etkisi sadece yıkımlarla olmamış, yangınlar da zarar vermiştir. Özellikle ahşap yapıların çok olduğu yerlerde sarsıntıyla yıkılmayan binalarda çıkan yangınlar kısa sürelerde yayılmış ve hasarları artırmıştır. Bu durumun en çok yaşandığı yerlerden birisi

¹¹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

¹² Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

¹³ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

¹⁴ İkdam Gazetesi 10 Ağustos'a kadar geçici olarak bu isimle yayınlanmıştır.

¹⁵ İktiham, 10 Ağustos 1912, s. 3.

¹⁶ İktiham, 10 Ağustos 1912, s. 3.

Edirne Vilayetine bağlı Tekfurdağı (Tekirdağ) Sancağının bir kazası olan Çorlu'nun kaza merkezidir. Tesadüf eseri, resmi bir görev için payitahtta bulunan Çorlu Belediye Reisiyle Sabah Gazetesinin muhabiri Tren Garında yola çıkmak üzereyken bir görüşme yapmıştır. Belediye Reisi depremin ardından büyük bir yangının çıktığını muhabire anlatmıştır. Deprem anında bir bakkal dükkânında lamba devrilmiş ve yanındaki ispiroto fiçisi ateş almıştır. Depremin telaşı ve şaşkınlığıyla etraftakiler dükkândaki yangını söndürememişler ve sonrasında kaza merkezindeki yangını engelleyebilecek itfaiye teşkilatının da yeterli olmaması nedeniyle yangın kasabaya kısa sürede yayılmıştır. Gün boyu devam eden yangın nedeniyle han, hane, dükkân ve sair yaklaşık 300 yapı kül olmuştur. Osmanlı Bankası'nın şubesi ve bir han tamamen yanmıştır. Yangın telgrafhaneyi de etkilemiş ve kasabadan bilgi gönderilirken irtibat kesilmiştir. Rumeli'deki diğer vilayetlerle ve Avrupa ülkeleriyle de iletişimin koptuğunu da söylemiştir¹⁷.

Daha sonra yayınlanan Alemdar Gazetesinde deprem sonrasında Çorlu'da yaşanan büyük yangının sebep olduğu zararın tutarı verilmiştir. 300-400 hanenin tamamen yandığı kasabada 150-200 bin lira masrafın ortaya çıktığı tahmin edilmiştir. Ölü ve yaralı miktarı yaklaşık 1.000 kişidir.¹⁸

Sabah Gazetesi depremin devam eden artçı sarsıntılar hakkında 11 Ağustos günkü baskısında ayrıntılar vermiştir. 10 Ağustos günü öğle saatlerindeki sarsıntı devlet dairelerinde heyecana yol açmış, birkaç saniyelik kısa sarsıntı anında işyerlerinde bulunan memurlar binaları boşaltmıştır. Öğle tatilinde olunması nedeniyle görevlilerin çoğu bina dışında bulunuyorlardı. Fakat payitahttaki kamu binalarında önem arz etmese de çok sayıda yıkıntılar ve çatlaklar oluşmuştur. Maliye Nezaretinde arasında Nazırın makam odasının da bulunduğu çok sayıda memurun ve üst düzey bürokratin odalarında hasarlar meydana gelmiştir. Hemen mimarlar görevlendirilmiş, keşifler neticesinde binadaki hasara uğramış ama yıkılmamış bazı mahaller gözetim altında yıktırılmıştır. Ardından etrafına kordon çekilmiş ve tehlikeye yol açması engellenmiş, bazı yerlerin ise tamir edilmesine karar verilmiştir¹⁹.

İkdam Gazetesinin 11 Ağustos baskısında; 10 Ağustos'ta yaşanan artçı depremin ertesinde İstanbul'daki olaylar yer almaktadır. Öğlen 12'ye çeyrek kala gerçekleşen deprem birkaç saniye sürmüştür. Kısa olan bu depremin ardından öğleden sonra 2'yi 5 geçte daha kuvvetli bir sarsıntı olmuştur. Gazetedeki bilgiye göre ikinci deprem İstanbul Belediye binasında küçük hasarlar meydana getirmiş ve bazı belediye görevlileri toplantı halinde depreme yakalanmışlardır. Görevliler toplantıyı yarıda kesmiş, ardından sorumlulukları altında bulunan yapıları tetkik etmek için binadan ayrılmışlardır. Ayrıca Dâhiliye Nezaretinden müfettişler Giresun Vapuruyla deprezede yerleşim birimlerindeki hasarları tetkik edip rapor hazırlamak üzere yola çıkmışlardır²⁰. Alemdar Gazetesinin verdiği habere göre depremin artçı sarsıntıları sadece İstanbul'da ve Trakya'da değil Bulgaristan ve Balkanlardaki yakın yerlerden de hissedilmiştir. Şarköy'de hükümet dairesi tamamen yıkılmış, muhasebe birimi ve kasa enkaz altında kalmıştır²¹.

Sabah Gazetesinin muhabiri Çanakkale'den Yunan bandıralı Poleponnes Vapuruyla İstanbul'a gelen bir yolcudan edindiklerini yazmıştır. Gemicinin malumatına göre Çanakkale şehrinin özellikle sahili ve denize yakın yerleri tamamen yıkılmıştır. Binaların deniz cephesindeki kısımları tamamen çökmüş ancak arka tarafları olduğu gibi kalmıştır. Tuhaf bir görüntü arz eden bu durumla beraber daha önce kurumuş olan bir su kaynağı akmaya başlamış ancak kısa bir süre sonra akan sular tekrar kurummuştur. Gemi Gelibolu'ya yanaştığında şehrin oldukça acıklı bir görüntüsünün olduğu, Çanakkale'den daha ağır zarara maruz kalmış olan kasabada halk çadırlar altında bahçelere yayıldığı, büyük bir kısmı ev kıyafetleriyle ve gecelikleriyle bahçelerde olan insanların evleri lambaların devrilmesiyle çıkan yangınlarda yok olduğu yazılmıştır²².

¹⁷ Sabah, 10 Ağustos 1912, s. 2.

¹⁸ Alemdar, 12 Ağustos 1912, s. 2.

¹⁹ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

²⁰ İkdam, 11 Ağustos 1912, s. 3.

²¹ Alemdar, 12 Ağustos 1912, s. 2.

²² Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

Çanakkale'nin limanında ve sahile yakın kısımlarında çok sayıda ticarethane yok olmuştur. İngiltere, İran ve Avusturya Konsolosluğu görevini yürüten Rum vatandaşın evi tamamen yıkılmış, bununla beraber ticaret erbabı olan çok sayıda gayrimüslimin de mekânları yıkılmış veya zarar görmüştür. Bu yapılara hiç kimsenin yaklaşmasına izin verilmemektedir. Deprem denizde de hissedilmiş, limandaki gemiler şiddetle sarsılmıştır. Harbiye Nezaretine bağlı olan Barbaros Zırhlısı bu durumu yaşadığını, mürettebatın heyecanlandığını, sarsıntı sebebiyle kendilerine düşman bir gemiden torpil atıldığını zannettiklerini söylemişlerdir. Askerlerin yardımı ile beraber Çanakkale Mutasarrıfı da vazifesini layığıyla yerine getirmiş, halkın gidermek ve yıkıntılarla ilgilenmek için yoğun mesai sarf etmiştir. Yıkılan binalar yüzünden bütün sokaklarda enkazlar yer almaktadır. Bazılarından cesetler çıkarılmış ancak toplamda ne kadar kişinin öldüğü henüz belirlenememiştir²³.

Gelibolu'dan Redif Kumandanı Turgut Paşa ile Fahreddin Paşa saat 4 buçukta özel bir yat ile Mürefte'ye ulaşmıştır. Ardından Turgut Paşa maiyetinde kaymakamla yanmış yerleri incelemiş ve ihtiyaçları sorgulamıştır. Halk yardımlardan memnuniyet duyduğunu ancak asayişin sağlanmasının tek ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir. Serserilerin men edilmesi için jandarma getirilmesini istemişlerdir²⁴.

Deprem sonrasında Gelibolu'da önemli bir huzursuzluk ve asayiş hadisesi vuku bulmuştur. Hasar alan Gelibolu Hapishanesinde tutuklu bulunan 100 kadar mahpus yapının durumunda faydalanarak firar etmeye kalkışmıştır. Ancak emniyet kuvvetleri bu duruma karşı koymuştur. Kaçma teşebbüsü esnasında Jandarma ve Polis görevlileri korkutma maksadıyla havaya ateş açmışlardır. Bunun üzerine kaçmaya yeltenenler hapishaneye geri dönmeye mecbur kalmıştır. Tüm bunlar yaşanırken sokaklara dökülmüş olan ve zaten deprem telaşındaki halkın korkusu artmıştır. Ancak kısa bir süre mesele anlaşılmış ve heyecan yatışmıştır²⁵.

Köylerin ahali tarlalarda, bahçelerde, rüzgârların tesiri altında, yanlarında yorgan, çadır, çorap, hiçbir şey olmadan yersiz yurtsuz açıkta yatmaktadır. Basra torpidosu 30 tane çadır getirmesine rağmen yeterli olmamıştır. Barınma sorunu için ekmekten sonra en önemli ihtiyaç kalemidir. Herkes ümitsizlik veren bakışlarını yardımcı olan müşfik vaziyetteki hükümetin yardımlarına çevirmiştir²⁶.

Sabah gazetesinde 11 Ağustos tarihinde yer alan bir habere göre depremin hemen akabinde İstanbul Belediyesi bünyesinde mühendis, mimar ve çeşitli uzmanlardan oluşan bir fenni heyet teşkil edildiği açıklanmıştır. Depremden etkilenen kamu binaları birer birer incelenmiştir. Özel mülklerde ise apartmanlar ve betonarme olanlar daha çok zarar görmüştür. Bunlar çoğunlukla 6. Daire sınırlarında olan Beyoğlu, Şişli, Osmanbey ve yakınlarındaki muhitlerdedir²⁷.

Nezaretlerin yaptığı tamir ve harcamalar hakkında İkdâm Gazetesinde 12 Ağustos'ta bilgi verilmiştir. Maliye Nezaretinden görevli bir mimar başkanlığındaki fenni heyetin tadilat raporunda 1.000 lira harcama tespit edilmiştir. Bu meblağın sarf edilmesine izin verilmesi için raporla beraber bir arzuhal Maliye Nezaretine arz edilmiştir. Gelibolu'dan Dâhiliye Nezaretine çekilen telgrafta kaza merkezinde bir otelin ve etrafındaki hanelerin deprem esnasında ateş aldığı ancak sonrasında söndürüldüğü ifade edilmiştir. Fakat sokaklar enkazdan dolayı geçilemeyecek vaziyettedir. Kırsal kesimde ise yoksulluğun tabii afetle birleştiği ve sefaletin çok daha arttığı anlatılmıştır. Çer çöpten veya büyük kısmı çamurlu harçtan yapılmış olan köy evlerinin neredeyse tamamı yıkılmıştır. Bunların ardından Mülki ve Askeri görevlilerden oluşan sıhhiye heyeti köylere sevk edilmiştir²⁸.

Sabah Gazetesinde yer alan habere göre Bahriye Nezareti de yardım faaliyetlerinin düzgün gerçekleşmesini sağlayan önemli kurumlardan birisidir. Kurum bünyesinde yer alan 12 tabip ve cerrahtan müteşekkil bir sıhhiye heyeti bizzat Nazır tarafından Mürefte ve Şarköy'e sevk edilmiştir.

²³ Sabah 11 Ağustos 1912, s. 2.

²⁴ İkdâm, 14 Ağustos 1912, s. 3.

²⁵ İkdâm, 12 Ağustos 1912, s. 2.

²⁶ İkdâm, 14 Ağustos 1912, s. 3.

²⁷ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

²⁸ İkdâm, 12 Ağustos 1912, s. 2.

Bunun haricinde Gelibolu kaza merkezinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta iletişimin hızlanması için telefon ve telefon santral makinesi talep edilmiştir. Tüm bunların kullanılabilmesi için gerekli memurların ve 400-500 adet çadırın da İstanbul'dan hemen gönderilmesi arz edilmiştir. Hilal-i Ahmer de Tıp Fakültesinde görevli tabip, operatör, eczacı ve 3 hasta bakıcıdan oluşan bir heyeti Giresun Vapuruyla yola çıkartmıştır²⁹.

Kamu kurumları ve görevlileri tarafından gerçekleştirilen yardım faaliyetleri hakkında bilgiler de Tanin Gazetesinde verilmektedir. "Tahsisat İtası" başlıklı haberde Bâb-ı Ali tarafından çeşitli çalışmaların karşılığı olan tutarların ödenmesinin Maliye Nezareti'ne tebliğ edildiği haberleştirilmiştir. Edirne Valiliği tarafından tespit edilen 250.000 kuruş, daha önce depremzedelere gönderilmesi kararlaştırılan 100 çadırın bedeli olan 32.500 kuruş ve masârif-ı gayr-i melhuz kaleminden Evkaf Nazırı Fevzi Paşaya harcamasına izin verilmiş olan 150.000 kuruşun ödenmesi tebliğ edilmiştir. Bununla beraber Şehzade Abdülmecid Efendi'nin riyasetinde İstanbul'da daha önce oluşturulan iane komisyonuna Donanma Cemiyeti Reisi Şefik Bey, Ticaret Odası Reisi Ubud Efendi, Rum Patrikhanesinden memur Patrici Bey, Meclis-i İdare-i Vilayet azasından Kostaki Doyani ile Reşad Beylerin katılacağı ve aza sayısının artacağı açıklanmıştır. Deprem bölgesinde mağdur olan halkın en önemli ihtiyaçlarından olan su tedariki için kuyu açılması da İstanbul Şehremanetince başlatılmıştır. Artezyen kuyusu açılması için usta işçiler, amele ve alet sevk edilmiştir³⁰.

Depremin kargaşası atlatıldıktan sonra ertesi gün telgraf hatlarındaki sorunlar giderilmiş ve cumartesi günü Edirne Vilayetinden haberler gelmeye başlamıştır. Ancak ilk günkü bilgiler Edirne şehir merkeziyle ilgilidir. Bu durum vilayet merkezindeki görevlilerin kazalara ve kırsal kesimlere henüz ulaşamadığının belirtisidir. İlk telgrafa göre; Adliye ve Polis yapıları ile İdadi Mektebinin bazı kısımları hasar almıştır. Ahşap olan Hukuk Dairesi ve yanındaki kâgir evrak deposu tamamen yıkılmıştır. 7 adet caminin minareleri ve saat kulesinin üst kısmı devrilmiştir. Jandarma binasının bir kısmı çökmüş ve bir yangın başlamıştır ancak yayılması engellenerek kısa sürede söndürülmüştür. Enkaz altında 4 asker kalmış ve bina oturulamayacak hale gelmiştir. Rüşumat Dairesinin bir cephesi yıkılmış, hapisane barınamayacak durumda kalmış; mahpuslar denetim altında güvenli bir konuma nakledilmiştir. Ticari yapılarda bazı dükkânlar etkilenmiş, saçak ve duvarlarının çöktüğü belirlenmiştir. Sanayi tesislerinde ise toplam üç un fabrikası yıkılmıştır. Bunlardan biri buharlı makinelerle çalışan ve sahibi Rum olan modern bir un fabrikası olup çalışanlarından bir kişi de enkaz altında kalmıştır³¹.

Dâhiliye Nezaretine ulaşan telgraflardan anlaşıldığı kadarıyla en şiddetli etki ve tahribat Edirne vilayetinin güney ve batısındaki yerleşim birimlerinde belirlenmiştir. Şarköy, Müreftte ile yakınlarındaki kasaba ve köylerde ilk tespitlere göre 384 vefat ve 900 yaralı vardır. Kazalarda ve bazı köylerde deprem haricinde yangın felaketi de yaşanmış, Şarköy 9 Ağustos'ta gün boyunca tamamen yanmıştır. Müreftte kaza merkezinin yakınlarında yer alan 20'den fazla petrol kuyusu deprem ertesinde alev almış ve etrafa ateş saçmıştır. Bu kazalarda halk şehir haricine özellikle dağlara doğru kaçmıştır. Edirne Valiliğinden Nezarete gelen telgrafla özellikle barınma için istekte bulunulmuştur. Buna göre daha önce çadır talep edilmiş fakat tedarik edebilecek olan 2. Kolordu askerlerinin çadırları bu askerlerin seferde bulunması sebebiyle alınamamıştır. Ayrıca baraka inşası zaruri görülmüş, Çorlu kaza merkezinde asıl felaket yangın sebebiyle yaşanmış ve 200 hane ile 100'e yakın dükkân yanmıştır. Buradaki toplam zarar meblağı 200.000 lira seviyesindedir. Çok yüksek olan bu maddi zarar haricinde insan kaybı ise henüz belirlenememiştir³².

Afetzede görevliler Dâhiliye Nezareti'nden acilen 500 çadır ve memurların vazifeleri için münasip miktarda nakit para talep etmişlerdir. Temel ihtiyaçlar ve sokaklardaki enkazların kaldırılması için su yolcu, itfaiye taburu ve mühendis ile çeşitli araç-gereç istenmiştir. Müreftte'de ise 16 köyün

²⁹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

³⁰ Tanin, 26 Ağustos 1912, s. 4.

³¹ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

³² Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

tamamen yıkıldığı tespit edilmiştir ve kaza müftüsü de enkaz altında kalmıştır. Felaket çok üzücü şekilde yaşanmış, vefat edenlerin bir kısmı enkaz altında yanarak can vermiştir³³.

Dâhiliye Nezaretine Karesi'den ulaşan ilk bilgilerde Erdek kazasında büyük hasarın olduğu haber verilmiştir. Hükümet dairesi, yeni yapılan Rum mektebi, Çarşı camii büyük hasar almış, 3 dükkân tamamen yıkılmış ve bir kadın ile bir çocuk ağır yaralanmıştır. Paşalimanı adasındaki bir kilise kısmen; 24 hane, dükkân, fırın, değirmen tamamen yıkılmıştır. Hasar almayan hiçbir hane kalmamış, 15 hane halkı açıkta kalmış, bir kadın ağır yaralanmış, bir kız çocuğu enkaz altında kalarak hayatını kaybetmiştir. Gönen ve Edremit kazalarında evlerin çatıları ve bacaları yıkılmış, açıkta kalanlar için Bandırma kasabasında bulunan askeri depodan 15 adet çadırın istendiği ifade edilmiştir³⁴.

Dedeğaç'taki görevlilerce kazada herhangi bir can kaybı olmadığı, yalnızca bazı kâgir binalarda bir kısmı ağır olan çatlakların meydana geldiği haberi İstanbul'a ulaştırılmıştır. Ayrıca depremin kaza dâhilinde neden olduğu vahim bir sonucun da kara ılıcalarının kurumması olduğu aktarılmıştır. Çorlu'daki yangın neticesinde evsiz kalanların askeriyeden alınan çadırlara yerleştirildiği, can kaybının olup olmadığının tahkik edildiği belirtilmiştir. Edirne Valisinin de kendi gözetiminde bir yardım komisyonu teşkil ettiğini ve deprem mahallerini keşif maksadıyla Çorlu, Tekfurdağı, Mürefte ve Şarköy'e hareket etmiştir³⁵.

Maydos (Eceabad) Kaymakamlığı tarafından Gelibolu Mutasarrıflığına 9 Ağustos, 10 Ağustos ve 13 Ağustos tarihlerinde 3 adet telgraf gönderilmiştir. Sahih malumatları ihtiva etmesi sebebiyle telgrafların tamamı gazetede yayınlanmıştır. Deprem günü ulaşan ilk telgrafta halkın sarsıntı anındaki telaş ve korkusu aktarılmış, zarar gören kimseler hakkında bilgiler verilmiştir. Sadece Rum nüfustan 5 kişi ölmüş, fazla yaralanan olmamıştır. Köylerden güvenlikle ilgili sorun olup olmadığının araştırılması için jandarmaların taşraya yollanmıştır³⁶.

Ertesi günkü telgrafta Eceabad Kaymakamlığı zarar gören köylerin isimlerini, ölen sayılarını ve köylere bir hekim gönderildiğinin haberini vermiştir. 13 Ağustos'ta ulaşan üçüncü telgrafta ise kaymakamlığın köylerden edindiği bilgiler vardır. Köylerin tamamında sarsıntıların hissedildiği ve bazı köylerde 5-10 haneden başka sağlam yapının kalmadığı ancak ahalinin harman yapmak üzere kırsalda bulunması sebebiyle ölen sayısının 3 kişiden ibaret olduğu görülmüştür³⁷.

Kaymakamlık adı geçen yerlerin sosyal ve ekonomik durumlarını tarif etmiştir. Ilgardere köyü ahalisinin öteden beri Ziraat Bankasına borçlu olduğunu ve halkın yardım alamadığı takdirde evlerini yeniden inşa edemeyeceklerini ve büsbütün perişan olacaklarını açıklamıştır. Düşkün vaziyette olan köylerdeki meskûnlara 25'er lira dağıtılması için en az 1.000 liraya ihtiyaç olacaktır. Ayrıca etraftaki köylerden toplanabilecek yardımlarla hiçbir ihtiyacın giderilemeyeceği, yardımların dışarıdan tedarikinin mecburi olduğu vurgulanmıştır. Binaların enkazlarının temizlenmesi bile aylarca sürebilecektir. Ahalinin hali hazırda en büyük sorunun barınma olduğu haber verilmiş ve en kısa sürede 200 kadar çadır talep edilmiştir³⁸.

Bir diğer telgraf da 18 Ağustos günü Gelibolu'nun karşısında olan ve Lâpseki kazasına bağlı Çardak kasabasından ulaşmıştır. Gazetede yer alan İmam Edhem ve muhtar Mustafa'nın gönderdiği telgrafa göre 400 hanenin bulunduğu kasabada ancak 50 kadar hane sağlam kalmıştır. Halkın çoğunluğunun ailelerinde askerilerin bulunması ve yoksul olmaları nedeniyle sokak ortasında kalmışlardır. Barınabilecekleri çadırlar tedarik edilse de diğer ihtiyaçları ve ekmek için paraya ihtiyaçları olduğunu söylemişlerdir³⁹.

³³ Alemdar, 12 Ağustos 1912, s. 2.

³⁴ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

³⁵ Sabah, 14 Ağustos 1912, s. 3.

³⁶ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

³⁷ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

³⁸ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

³⁹ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

Dâhiliye Nezareti felakete uğramış yerlere yardım için 10 Ağustos'ta çalışmalara başlamıştır. Bu maksatla Dâhiliye Nazırı Ziya Paşa depremzedeler için gerekli olan temel ihtiyaç maddeleri ile araç ve gereçlerin tedariki İstanbul Belediyesine emredilmiştir. İstanbul Belediye Reisinin başında olduğu heyet mağdurlar için 10.000 kıyye⁴⁰ ekmek, 100 kadar çadır ve bir miktar ecza malzemesi temin etmiştir. Bahriye Nezareti tarafından görevlendirilen Basra torpidosu da Haliç'ten demir almış, Galata Rıhtımında beklemiş ve yardımlar gemiye yüklenmiştir. Ayrıca yaralılar ve depremzedeler için belediyede görevli olan doktorlar ve eczacılar da Basra torpidosuna binerek cumartesi sabahı yola çıkmıştır⁴¹

Sabah Gazetesinde yer alan habere göre Basra torpidosunun malzemeleri ve görevlileri bıraktıktan sonra İstanbul'a geri dönmesi istenmiştir. Geldikten sonra payitahtta hazırlanan ihtiyaçları tekrar yüklenecek ve bunlarla beraber sağlık görevlileri de yola çıkacaktır. Giresun adlı vapur da ihtiyaçları depremzedelere teslim ettikten sonra vardığı yerdeki sağlık görevlilerinin tedavi edemediği ağır yaralıları İstanbul'a getirecektir⁴².

Depremzedelerin ihtiyaçları için İstanbul'daki yöneticiler de sistemli ve koordineli bir yardım faaliyeti başlatmışlardır. İstanbul Belediye Reisi 11 Ağustos cumartesi günü Liman Dairesine gidip görüşmeler yapmış, gemilere yüklenen gıda ve diğer malzemelerin sevkiyatını denetlemiştir. Osmanlı Seyr-i Sefain Şirketi de ihtiyaçların taşınması için Bandırma Vapurunu tahsis etmiştir. İstanbul'daki en önemli makamın da deprem esnasında zarar gördüğü haberi İkdam Gazetesi okurlarıyla paylaşmıştır. Dolmabahçe Sarayı'nda bazı avize, kandil ve diğer aydınlatma gereçleri yere düşmüştür. Deprem sonrasında ise Belediye 2. Dairesi de saraya sıhhiye heyeti göndermiştir⁴³.

Dersaadet'ten Gelibolu'ya ulaşan Evkaf memur ve mühendisleri tarafından inceleme yapılmış ve bir rapor hazırlanmıştır. Cami ve dini yapılar için 10.000 lira, diğer evkaf yapıları için ise 4.000 lira seviyesinde zararın olduğunu tespit etmişlerdir⁴⁴.

Evkaf Nazırının 13 Ağustos günü Bezmialem Vapuru ile deprem mahallerine yaptığı teftiş ve tetkik seyahati 20 Ağustos'ta sona ermiştir. Nazırın İstanbul'a geri döndüğü Sabah Gazetesinin ertesi günkü baskısında yer almıştır. Aynı gün gazetede Mürefte'den Sadaret makamına 17 Ağustos'ta çekilmiş olan bir teşekkür telgrafı da paylaşılmıştır. Edirne Valisi ile beraber depremzede muhitleri ziyaret eden Evkaf Nazırı için övgülerin dolu olduğu telgrafname Mürefte Belediye Reisi ve eşraftan üç kişinin imzasıyla gönderilmiştir. Kazada vuku bulan deprem ve yangın ertesinde sefil ve korunaksız kalan binlerce felaketzede ailenin ihtiyaçlarını gidermek ve gönüllerini almak için kazaya varmış olan Nazırın aldığı tedbirler için şükranlarını sunmuşlardır⁴⁵.

Valilerin gözetiminde ve valiliklerdeki yardım komisyonları Edirne haricinde de teşkil edilmiştir. İstanbul'da Vali İbrahim Hayrullah Bey'in riyaseti altında bir yardım komisyonu kurulduğu kararı Sabah Gazetesinde bulunmaktadır. Kararlaştırıldıktan sonra İstanbul Valisi'nin Bâb-ı Aliye gittiği, Sadaret Müsteşarı Adil Bey ve Dâhiliye Müsteşarı Kamil Beylerle çalışmalar hakkında fikir alışverişinde bulunduğu haberi verilmiştir. Aynı zamanda afet mahallerine ziyarete giden İstanbul Rum Patrikhanesi memurlarından bir kişi afetzedelere yardım etmek istemiştir. Ancak kabul edilmemiş, Edirne Valisi kendi riyasetinde bir komisyon kurulduğunu, arzu edildiği takdirde patrikhaneye bu komisyona görevliler tayin edilebileceğini beyan etmiştir⁴⁶.

Tanin Gazetesinde padişahın ve hanedan üyelerinin çalışmalarından ve yardımlarından bahsedilmiştir. Şehzade Abdülmecid Efendi reis olduğu, daha sonra İstanbul Şehremininin de üyesi olduğu

⁴⁰ 1 kıyye 1,282 kg. ağırlığındadır.

⁴¹ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

⁴² Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

⁴³ İkdam, 11 ağustos 1912, s. 3.

⁴⁴ İkdam, 16 Ağustos 1912, s. 4.

⁴⁵ Sabah, 21 Ağustos 1912, s. 3.

⁴⁶ Sabah, 21 Ağustos 1912, s. 3.

komisyonun ikinci reisliğine İstanbul Valisi tayin edilmiştir. Depremzedeler için padişahın da 1.000 kuruşluk bağışta bulunduğu da bildirilmiştir⁴⁷.

“Şarköy kasabasının keşif ve inşası” başlıklı haberde kasabanın yollarının tekrar ortaya çıkarılması için bir mühendis heyetinin gönderilmesine karar verildiği yer almaktadır. Benzer şekilde Rüsumat Umumi Müdürü Sırrı Bey zarar gören gümrük binalarını tespit ve teftiş etmek için 21 Ağustos’ta yola çıkmıştır. Ayrıca tüm yapılar ve suyollarında kullanılmak üzere yeterli kadar borunun satın alındığı ve 22 Ağustos’ta gereken mahallere sevk edileceğinin haberi verilmiştir⁴⁸.

Şarköy’de hükümet dairesi yıkılmış, gelirlerin tutulduğu vezne enkaz altında kalmıştır. Bununla beraber telgrafhanenin ve adliyenin de tamamen yandığı eklenmiştir. Afetzedelerin iskânı için 400 çadır getirilmiştir. Ayrıca kasabada suların kesilmesi dolayısıyla hem acil su ihtiyacını giderecek sakalar hem de tamirat için İstanbul’dan ustalar gönderilecektir. Dâhiliye Nezaretine baraka inşası ve sokaklardaki enkazdan temizlenmesi için kürek, çapa ve sair inşaat malzemesi için başvurulmuş, güvenlik görevlisi de talep edilmiştir. Barınma sorunu yaşanan Mürefte’den de 500 çadır, kereste ve benzeri malzeme, mühendis ve nakit para istenmiştir⁴⁹.

Afetzede yerleşim birimlerine askeri deniz taşıtlarıyla malzeme sevkiyatı devam etmiştir. Resmi olarak tahsis edilen Basra Torpidosu da 11 Ağustos sabaha doğru Şarköy’den 1 kadın, 1 çocuk, 3 yetişkin erkek ve 25 kimsesiz aile getirmiştir⁵⁰. Daha önce Kale-i Sultaniye’de bulunan Hamidiye kruvazörü Şarköy’e yönlendirilmiş, erzak ve ilaç ile donanmaya mensup doktor ve eczacı ulaştırılmıştır. Basra torpidosunun da 13 Ağustos’ta Gelibolu, Şarköy ve Mürefte’ye doğru hareket edeceği, bu kasabalara sağlık heyeti, ecza malzemesi ve erzak götüreceği açıklanmıştır⁵¹.

Görevlendirilmiş olan deniz taşıtlarının personeli hakkında bilgiler verilmekte, gazetecilerin halktan edindikleri veya bizzat şahit oldukları faaliyetlerden bahsedilmektedir. 13 Ağustos 1912 günü de Sabah Gazetesinde kamuya ait torpido ve vapurlar ile sihiye heyetleriyle birlikte fedakâr biçimde çalışan kaptan ve süvarisi hakkında övgüler yer almaktadır⁵².

Depremzedeler için yapılan en üst seviyedeki kamu görevlilerinin çalışmaları Sabah Gazetesinde yer almıştır. Afet mahallinde araştırmalar yapmak için Meclis-i Vükela tarafından Evkaf Nazırı Mehmet Fevzi Paşa görevlendirilmiştir. Bunun üzerine 13 Ağustos akşamı Bezmialem Vapuruyla yüksek miktarda yardım malzemesiyle beraber yola çıkmıştır. Vapurda ekme, 100 ton su, ilk yardım malzemesi, 10 adet lüks lambası, bir miktar kazma, kürek, kanca, el arabası, su damıtma makinesi, 4 adet telefon makinesi ve 15’lik santral götürülmüştür. Tüm bu malzemelerin Mülkiye Müfettişi Haydar Bey ile Şehremaneti Baş Müfettişi İbrahim Kadri Beyin gözetimi altında mavnalarla Bezmialem Vapuruna taşındığı, bir miktar asker ve polis de vapurda götürüldüğü haberin ayrıntılarında verilmiştir⁵³.

Bahriye Nezareti tarafından Bahriye Merkez Hastanesine bir heyet-i tıbbiye oluşturulması emredilmiştir. Baştabip Hakkı Şinasi Beyin başkanı olduğu, Doktor Selahattin, Nureddin, Nuri, Sami Beylerden müteşekkil bir heyet 3 cerrah ve 2 eczacı ile birlikte Bezmialem Vapuruyla afet mahalline yola çıkmıştır. Kale-i Sultaniye’den gazeteye ulaşan bilgiye göre; halkın acil su ihtiyacını gidermek için Donanmayı Hümayun Kumandanlığının görevlendirdiği Mecidiye Kruvazörü 30 tonluk bir dubayı arkasına bağlayarak afet bölgesine gittiği Sabah Gazetesinde yer almıştır⁵⁴.

Gazeteler, sadece telgraflarla değil felaket mahallinden ulaşan mektuplar sayesinde de haber almıştır. Sabah Gazetesine Gelibolu’dan gönderilen özel bir mektupta Sarsıntıların aralıklarla devam ettiği,

⁴⁷ Tanin, 22 Ağustos 1912, s. 4.

⁴⁸ Tanin, 22 Ağustos 1912, s. 4.

⁴⁹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁵⁰ Alemdar, 12 Ağustos 1912, s. 2.

⁵¹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁵² Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁵³ Sabah, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁵⁴ Sabah, 14 Ağustos 1912, s. 3.

halkın sokaklarda barındığı aktarılmıştır. Birçok köyün harap olduğu ve insanların enkaz altında kaldığı da duyulmuştur. Ancak telgrafhane yıkıldığından ve makineler bozulduğundan dolayı güvenilir malumat alınamamıştır:

“Evvelki gece ezani saat sekiz raddelerinde burada gayet şiddetli bir hareketi arz vuku bulup üç yüzü müteceviz hane ve mağaza yerle yeksan ve mütebaki mesakin ve dükkanların kaffesi hepsi az çok hasara uğradı. Çan ve saat kuleleriyle minarelerin kaffesi yıkıldı. Velhasıl memleket viraneliğe döndü. Şimdiye kadar yedi sekiz kişinin enkaz altında kaldığı rivayet edilmiştir. Telgrafhane ve makineler bozuldu. Teller kırıldığı için telgraf çekmek kabil değildir. Evlerde ne kadar bardak, şişe, tabak, lamba gibi şeyler var ise hepsi parça parça oldu. Elan şuan kulaklarımdan gürültü gitmiyor. Hareket-i arz fasılalarla ve fakat his edilecek derecede devam ediyor. Halk sokaklara döküldü. Birçok köylerin de harap olduğu rivayet ediliyor ise de sahih malumat alamadık. Un fabrikası, Adliye Dairesi, İdadi Mektebi, hapishane, eski telgrafhane, büsbütün harap oldu. Mahpuslar firar etmeye teşebbüs ettikleri için jandarma silah kullanmaya mecbur kaldı. Zaten korkmuş olan ahali bundan da iyice telaşa düştü. Fakat çok geçmeden hakikat mesele anlaşıldı ve heyecan yatıştı. Mahpusların yalnız bir kısmı hafif surette yaralanmıştır.”⁵⁵

Sabah Gazetesi, bir önceki gün Tekirdağ’da Rumca yayınlanan Bizantion Gazetesine gönderilen bir mektubun haberini 11 Ağustos’ta okuyucularına aktarmıştır. Mektuptaki bilgilere göre Tekirdağ’daki bütün haneler hasara uğramıştır. Hanlardan biri çökmüş ve içinde bulunan 10 beygir yıkıntı altında kalmıştır. Sarsıntıların korkusundan çarşıdaki bütün dükkanlar kapanmıştır. Gayrimüslim mahallelerinde 3 Rum mektebi ve bir kilise ile 3 Ermeni kilisesi ve bir mektebi hasar almıştır. 50 yaşında bir Rum acıklı bir şekilde korkusundan vefat etmiştir. Gayrimüslim mahallelerinde eski yapılar yıkılmış olsa da Müslüman mahallelerde zarar daha fazladır. Camilerden birisi tamamen çökmüş, çalışan bir kişi enkazdan perişan bir halde çıkarılmıştır. Müslümanlara ait kâgir evlerin neredeyse tamamı yıkılmış, bir aile çöküntü içinden çıkarılmıştır. Hamile bir kadın dehşet sebebiyle bebeğini düşürmüş, yaralı kişiler de hastaneye nakledilmiştir. Kamu yapılarından yıkılanlar olmuş, yeni inşa edilmiş kışla hayli hasara uğramıştır. Maddi zayıyatın yaklaşık 20.000 lira olduğu tahmin edilmiştir. Felaketzedelerin ihtiyaçlarının toplanabilmesi için derhal bir komisyon teşkil edildiği açıklanmıştır⁵⁶.

Sabah Gazetesi deprem esnasında Gelibolu’da bulunan muhabirinin depremden bir gün sonra gönderdiği isimsiz ve imzasız yazısını Sabah Gazetesi 13 Ağustos’ta yayınlamıştır. Muhabirin ilk yazdığı, bizzat yaşadığı ve şahit olduğu afeti okurlarla paylaşmanın bir insanlık vazifesi olduğudur. Muhabir Gelibolu’nun durumuna dair bilgi almak için yol çıktığında tesadüf ettiği köylüler heyecanla yaşadıklarını “Bugün insaniyete tertib eden vazife” başlığıyla anlatmıştır:

“Sarsıntı esnasında Gelibolu kasabasının bir saatlik mesafesinde bir çiftlikte bulunuyordum. Gece saat 4 buçuk, 5 raddesinde şiddetli bir titreyişle uyandım. Geniş kısmı zarar almış odayı su basmıştı.... Çiftliğin bilcümle binaları yerle yeksan oldu, bu çiftlikte yalnız bir kadın enkaz altında kaldı. Hepsi kırdada bulunan çiftçilerin köylerdeki çoluk çocuklarının hayatından haberdar olmak akıllarına düştü. Yine Gelibolu ahvali hakkında malumat almak için acelece kasabada oldum. Yollarda rastladığım köylüler Gelibolu hakkında heyecanla malumat veriyorlardı. Gelibolu karşıdan bir virane manzara arz ediyordu. Bir minareden başka yüksek bir bina gözüküyordu. Kesif bir dumanın göğe yükseldiği kasabada yangının başladığı idrak ediliyordu. Şehre giriş anında Müslüman, Hristiyan, çoluk, çocuk canlarının kurtulduğundan birbirlerine geçmiş olsun diliyordu. Gençler, fedakar evlatlar, felaketzedelerin, enkaz altında kalan biçarelerin naaşlarını çıkarmakla vakit geçiriyorlardı. Kasabanın liman tabir olunan çarşısı harap olmuş, kâgir binalarla, Hükümet Konağı, telgrafhane ve hapishane ve Adliye dairesi, Mekteb-i İdadi, karantina ve rüsumat gibi resmi binalar tamamen yıkılmış, şehirde oturulabilecek bir hane kalmamış idi. İki fırından başka fırınların yıkılması sebebiyle ahalinin

⁵⁵ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

⁵⁶ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

ekmek ihtiyacı için bu iki fırının iyileştirilmesine çalışılıyor. Hal-i heyecanda bulunan halk telaş sebebiyle 5-10 günün ekmeğini tedarik ediyordu. ... Köylerden gelen havadisler büyük heyecanlıydı. Bolayır köyünün yarısı harap olmuş, dört kişi enkaz altında kalmıştır. Enkaz altında kalan bu dört kişiden henüz 15 yaşında olan genç bir annenin kucak şefkatinde bulunan bir yaşındaki yavrusu sağlıkla enkazdan çıkarılmıştır. Gelibolu'da altı kişi enkaz altında kalarak ölmüştür. Yaralı miktarı çoktur. Kalâ-i Sultaniye'den torpido ile doktor ve cerrahlar yollanmış ve yaralılar tedavi altına alınmıştır. Ahali bahçelerde ve açıktadır. Şayan-ı hayrettir ki hükümet-i mahallide bir atalet, bir durgunluk hükmü vardır. Ahalinin temin-i hayat ve sıhhat ve işleri için hiçbir şey yapılmadığı gibi geç vakit Bolayır'dan getirilen Muaşir Mehmed Efendi namında yardım bekleyen bir yaralı sokak ortasında bırakılmıştır. Telgraf tellerindeki kesintilerinden taşrada akraba ve taallukatından haber alamayan ahaliyi endişelendiriyordu. Tekfurdağı sahillerinde bulunan akrabamdan haberdar olabilmek için hareket eden vapura bindim. Gelibolu henüz gözden kaybolmadan diğer bir felaket manzarası, Şarköy kasabası birkaç hane olarak görünüyordu. Vapurumuz bu manzara-i felaket karşısında biraz durdu. Sahilde kahramanlar gibi bulunan halk vapura boyunları bükük bakıyorlardı. Limanda birinde Fransız, diğerinde İngiliz bayrakları alamet-i matem olarak direklerinin yarısına kadar çekilmiş iki römorkör demir atmış idi. Kaymakam-ı kaza hasârat-ı vâkıa hakkında açıklama yapmak ve vatandaşlarla hasbihal etmek üzere vapura geldi. Ahalinin çırılçıplak, aç ve ilaçsız bir şekilde yardım beklediğini ve şimdiye kadar enkaz altından almış kadar naaş çıkarıldığını, yüz elliden fazla yaralı bulunduğunu, suların tamamen çekildiğini anlatıyordu. Kendisini teselli eyledik. Hükümet-i merkeziyeye şahit olduklarımızı bildireceğimizi vaad ettik. Oradan da uzaklaşınca bir diğer felaket manzarası gözümüze çarptı. Mürefte kazası. Burası Şarköy'den daha müdhiş hasârata uğramış idi. Zelzeleyi müteakip zuhur eden yangın kazanın beşte dördünü küle çevirmesinin ertesinde gözden kaçıyor. Bundan sonra Hora namında büyük olduğu enkazdan anlaşıla bir köyün önünden geçtik. Bu manzara-i elime karşısında bütün vapur süvari ve yolcuları muhafaza-i itidal soğukkanlılığını koruyamayarak ağlıyorlardı.

Aman Ya Rabbi! Tahminen beş yüz haneli olan bu köyden ancak dört hanenin muhafaza-i mevcudiyet ettiği görülüyordu. Çoluk, çocuk, kadın, erkek, bütün halk sahile dizilmişler, boyunlarını bükmüşlerdi. Tekfurdağı'na vardığımızda uzaktan birkaç minarenin yıkıldığı görülüyor, bundan da buradaki tahribatın nisbeten pek az olduğu anlaşılıyordu. Karaya çıktığımızda halk geldiğimiz yerler hakkında malumat almaya koşuyordu. Bütün dükkanlar kapanmış, ahali hanelerini terk ederek kırlara yayılmıştı. Hükümet-i mahalliye zamanın nezaketini nazar-ı dikkate alarak fırınlarını açmayan fırıncıları buldurarak zorla fırınlarını açtırıyordu. Bugün üç gün oluyor ki henüz dükkanlar açılmamıştır. Mutasarrıf vekili olan Tahrirat Müdürü Ali Kemal Beyefendi ile icra ettiğim mülakatta Işıklar namında ve şehre beş saatlik mesafede bulunan köyün neredeyse tamamen harap olarak şimdiye kadar yüz yirmiden ziyade cesedin çıkarıldığını ve yaralıların tedavilerinin ifa edilmesi için kâfi miktarda doktor ve eczacı gönderdiklerini beyan ettiler. Velhasıl vatandaşlarımızdan ve bütün ashab-ı hamiyetten şahit olduğum ve resmi haberlerden arz ettiğim felaketzedelerin acı ve ızdıraplarını hafifletecek mal ve nakit yardımda bulunmalarını rica ederim.”⁵⁷

İkdam Gazetesinin muhabirinin 14 Ağustos'taki yazısı ise depremden ve ardından yaşanan yangından dolayı en fazla zarar görmüş yerlerden birisi olan Çorlu hakkındadır. Çorlu muhabiri kasabada depremde yıkılan sadece birkaç bina olduğunu ancak esas zararın sonrasında çıkan yangın sebebiyle yaşandığını vurgulamıştır. Depremin gerçekleşme sürecini de anlatmıştır. Aşağı çarşı denilen muhitte bir bakkal dükkânında yangın çıkmış, bitişiğindeki depo, tuhafiye ve manifatura dükkânlarına geçmiştir. İki buçuk-üç saat kadar devam etmiş, çarşıda ve civar mahallelerdeki 75 dükkân, 76 hane, 12 mağaza, 1 otel, 1 han ve 2 fırın tamamen kül olmuştur. Orient Bank Çorlu Şubesi de yanmıştır. Yangında zarar gören yerler kasabanın en canlı ve ticari muhitleri olduğu için hasar meblağının çok

⁵⁷ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

yüksek olduğunu da açıklamıştır. Tahmin edilen kaybın 100.000 lirayı aşacağını, Osmanlı Sigorta Şirketinin bu yangında 5.000 lira civarında zarara uğradığını eklemiştir⁵⁸.

Yangının en fazla etkilediği mahallenin çarşıya yakın olan Musevi Mahallesi olduğunu ve en çok kaybı da Musevilerin yaşadığını açıklamıştır. Belediye tarafından bu mahalledekilerin iskânı ve iâşe ihtiyaçlarını karşılamak için 4.138 lira harcanacaktır.

Çorlu muhabiri yerel sorunları bildiği için yerel yöneticilerin yaptığı hataları da paylaşmıştır. Yazısında Çorlu kaymakamını sertçe eleştirmiştir. Kaymakamın görevlerini düzgün şekilde yerine getirmediğini, siyasi konularla fazlaca ilgilendiğini ve deprem anında parti işleri sebebiyle görevi başında olmayıp İstanbul'da bulunduğunu açıklamıştır. Belediyenin gelirlerinin de düzgün harcamalara tahsis edilmediğinden bahsetmiştir. Belediyenin yeteri kadar itfaiye araç gereçlerinin bulunmamasının yangının tesirinin artmasına sebep olduğunu yazmıştır⁵⁹.

Deprem bölgesindeki diğer muhabirlerden birisi de İkdâm Gazetesinin Tekirdağ'daki özel görevlisidir. Muhabirinin yazdıkları depremin birkaç gün öncesinden başlamaktadır. 13 Ağustos'ta yayınlanan yazısında deprem anını ve yardımları ifade etmiştir. Şahit olduğuna göre 50-60 civarı insan ölmüş, 300'den fazla kişi de yaralanmıştır⁶⁰.

17 Ağustos'ta İkdâm muhabirinin aktardığına göre Gelibolu kaza merkezinin 15 dakika mesafede bir burun üzerindeki deniz feneri yıkılmış ve yanmıştır. Bununla beraber "Me'murîn-i Hükümetin Atâleti" başlıklı yazısında felaketzede halkın maruz kaldığı zorlukları ve kamu görevlilerinin çalışmalarını ele almıştır. Sivil ve asker görevlilerin hizmet ve yardım konularındaki başarısızlıklarını şiddetle eleştirmiştir. Görevlilerin lâkayt oldukları ve disiplinli çalışmadıklarını, görev yerlerini terk ettiklerini yazmıştır. "Zelzele vukuundan 5-6 gün geçtiği halde hükümetin hemen hiçbir şey yapmamış olduğunu söylersem yemin ederim ki yalan söylememiş olurum" ifadesini kullanmıştır. Diğer liva ve kazalarda yapılan icraatın yüzde 5'inin bile Gelibolu'da yapılmamış olduğunu aktarmıştır. Gelibolu kasabasında kaç evin yıkıldığı veya kaç kişinin kaybedildiği devlet tarafından tespit bile edilememiştir. Halk arasında 2 kişi kaybolmuştur ve başlarına ne geldiği bilinmemektedir. Belediye'de görevli olan doktor şehri terk etmiş ve üç gün sonra dönmüştür. İstanbul'dan gönderilen çadırlar ve ekmekler sadece memurların ve ailelerinin kullanımına verilmiştir. Depoda çadır ve malzeme bulunduğu halde Binbaşı olan askeri görevli halka herhangi bir yardım yapmamıştır. İzmir'den gönderilen askerlerin kullanılması için çadır verilmemiş, bunun üzerine komutan depo kapısını kırdırarak çadır tedarik edebilmiştir⁶¹.

Muhabir Gelibolu kazasında görevli olan Redif Kumandanı Binbaşından bütün halkın şikâyetçi olduğunu ancak hakkında herhangi bir işlem yapılmadığını iddia etmiştir. Layıkıyla çalışılmadığını bizzat tespit ettiği vakalarla aktarmıştır. Cuma Tekkesi isimli 2.000-3.000 liralık eşya ve askeri levazimat bulunan bir askeri depo yıkılmıştır. Depremden 6 gün geçmesine rağmen görevlilerin ataleti nedeniyle eşyaların çıkarılması için hiçbir şey yapılmadığı ve çürümeye terk edildiğini yazmıştır. Memurlar yoğun bir şekilde yolsuzluk yapmakta ve halkı mağdur etmektedirler. İstanbul Şehremanetinin gönderdiği ekmek Gelibolu'ya ulaşmış ancak halka adaletle dağıtılmamış, memurlar kendi aralarında paylaşmışlardır. Deprem gününden beri Gelibolulular ağızlarına bir lokma bile ekmek koymadıkları halde yüksek fiyatla satabilecek bir memura verildiğini eklemiştir⁶².

3 Eylül tarihinde Tanin Gazetesinin Tekfurdağı muhabiri gözlemleri neticesinde depremden mağdur olmuş halkın vaziyetini aktarmıştır. Tekfurdağı'na bağlı olan ve toplamda 1.000 hanenin bulunduğu Işıklar köyünde 850 hanenin tamamen yıkıldığını, kalanların ise yaşanamayacak hale geldiğini ve köyün manzarasının ağlanacak bir durumda olduğunu bildirmiştir. Afetzedeler ise yeteri kadar yardım görmemiş, yalnızca İstanbul Şehremanetinden bir sıhhiye ekibi gelmiştir. Halk bu yardım ekibine çok

⁵⁸ İkdâm, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁵⁹ İkdâm, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁶⁰ İkdâm, 16 Ağustos 1912, s. 4.

⁶¹ İkdâm, 17 Ağustos 1912, s. 4.

⁶² İkdâm, 17 Ağustos 1912, s. 4.

minnettar kalmış ancak sonrasında hiçbir yardım ulaşmamıştır. Hükümet buraya bir fen heyetini yollayacağını vadetmiş ancak herhangi bir çalışma başlamamıştır. Muhabir, sefalet içinde olan halka hayırseverler haricinde kamudan yeterince yardım gelmediğini açıklamış, Ziraat Bankasından parasal destek verilmesini fikrini paylaşmıştır⁶³.

İkdam Gazetesinde Şarköy’de bulunan bir okurundan ulaşan mektup paylaşılmıştır. Deprem esnasında İstanbul’da bulunan Pandolaki Papadopoulos isimli okur deprem sonrasında Şarköy’deki ailesinden haber almak ve yardım etmek için 10 Ağustos cumartesi akşamı saat 11’de Bandırma Vapuruyla yola çıkmıştır. Vapur sırasıyla Tekirdağ, Ganos (Gaziköy), Hora (Hoşköy) ve Mürefte’ye uğrayarak Şarköy’e ulaşmıştır. Mektup gönderen Mercan İdadisi mezunlarından olan kişi şahit olduklarını, gözlemlerini ve yorumlarını ayrıntılarıyla kaleme almıştır:

“Depremzedeler için 1.500 çuval un götüren vapur yakınlarına giden yolcularla doluydu. Yüzleri asık ve her hallerinden yası oldukları anlaşılmaktadır. Tekirdağ’a uğradıktan sonra Ganos’a gidilmişti ve vapurdan dehşetli manzarası görülmekteydi. 850 hanelik yerleşim biriminde enkazlardan ceset çıkartan sandalcılara durumu sorduk Cevaben 200 ceset çıkardıklarını, çıkarmaya devam ettiklerini ve mahvolduklarını söylediler. Ardından Hora’ya giden vapurun karşısında öncekinden daha feci bir görüntü duruyordu. Hem depremin hem de yangının tahrip ettiği kasabadaki 1.200 hanenin yalnızca 5-6 tanesi sağlam kalmıştır. Bütün binalar harap olmuş ve hepsi şekilsiz bir kütle haline dönüşmüştür. Halk bağlarda ve tarlalarda kalmaktadır”.

Mürefte’ye vardıklarında ise kasabadaki toplam insan kaybının 450 kişiye çıktığını öğrenmişler, binaların 20-25 tanesi haricindekileri kül halinde görmüşlerdir. Vapurdan 400 çuval un indirilmiş, bir süre Mürefte’de kalmışlardır. Yazan kişiye göre Şarköy’e vardıklarında gördüğü feci vaziyeti tarif etmesi için kalem acizdir. İskele yakınında önünde sadece bir masa bulunan Şarköy Kaymakamından etraflı bilgiler edinmiştir. Yaklaşık 1.200 haneden oluşan kasabanın 200 hanesi Müslüman, 1.000 hanesi de Gayrimüslimlerden oluşmaktaydı. Uzun ve şiddetli depremin ardından yangın başlamış, iskeleye yakın 4 hane ile Liman İdaresinin binası dışındakileri mahvetmiştir. Enkaz altından çıkarılan ceset sayısı 95’e ulaşmıştır. Bunlardan 15’i Müslüman, 79’u Hristiyan ve biri de Musevidir. Ayrıca ağır yaralı olan 10 kişi vardır. Bunlardan 5 tanesi önceden tedavi edilmiş, kalanlar da pazar günü Basra torpidosuyla İstanbul’a gönderilmiştir. Hafif yaralı olanların sayısı çok olmakla beraber yerel sağlık görevlileri-doktorlar bu kişilere yardım etmişlerdir.

Şahit olduğu üzücü, dehşet verici ve ağlamaklı anları aktarmıştır. Kasabada yer alan iki eczanenin ikisi de yandı için ilaçsız kalmıştır. Hükümet ve Heyet-i Sıhhiye pansuman ve tedavi için gerekli ilaçları yollamış, mağduriyeti hafifletmiştir. Ancak doktorun ifadesine göre yetersiz olan yerli ilaçlardır. Bu sırada Biga’dan 2 saat mesafede bulunan Aksaz adlı köyden bir kayık ile 500 ekmek ve 2 fiçı sardalya getirmişlerdir. Ekmeğin 100 tanesi Eriklice’ye, 200 tanesi de Mürefte’ye ayrılmıştır⁶⁴.

Halk elinden geldiğince yardım yapmaya çalışmıştır. Depremin yaşandığı yerleşim birimlerinin ahalisinden olup İstanbul’da bulunan ticaret erbabı 10 Ağustos cumartesi günü 2 adet vapur kiralamıştır. Hemşerilerine ve ailelerine kavuşmak için oldukça yüksek miktarda ekmek ve sair erzakla beraber İstanbul’dan hareket etmişlerdir. Marmara Ekspres gemisi ise cumartesi günü felaketzedelere yardım ulaştırmak ve yaralıları alarak İstanbul’daki hastanelere getirmek amacıyla Galata limanından ayrılmıştır. Mürefte’ye vardığında erzak teslim etmiş ancak ahalinin kaza merkezinden uzağa kaçması ve çoğunun dağlarda bulunması sebebiyle hiçbir yolcu ve yaralı alamadan dönmüştür. Akşam 6’da İstanbul’a ulaşan geminin mürettebatı halkın çok miktarda ekmek talep ettiğini, Şarköy ve Mürefte’nin ateşler içinde yandığına şahit olduklarını söylemişlerdir. Şarköy ve Mürefte’de kullanılabilir deniz taşıtı, kayık ve mavnanın kalmadığı haber verilmiştir. Nemre ve Bandırma Vapurları da mağdurlar için Şarköy, Mürefte ve Gelibolu’ya hareket etmiştir. Gazetede halkın elinden geldiğince yaptığı yardımların bilgileri de bulunmaktadır. Mağdurlar için Basra

⁶³ Tanin, 3 Eylül 1912, s. 5.

⁶⁴ İkdam, 14 Ağustos 1912, s. 3.

torpidosuna ekmek ve levazım yükleyen limandaki hamallar ücret almamışlardır. Sabah Gazetesi bunun hamiyetli bir davranış olduğunu yazmış ve haberi “Var Olsunlar” başlığıyla vermiştir⁶⁵.

Bireysel yardımlar da artmıştır. İstanbul’dan bir hayırsever kadın tarafından Gelibolu ve civarındaki afetzedeler için yorgan, Amerikan bezi, un, yağ ve sair malzeme için 1.000 liraya yakın kıymette eşya ve erzak gönderileceği açıklanmıştır⁶⁶.

Alemdar gazetesi de İstanbul Şehremaneti’nin felaket yerlerine önemli yardımlar yaptığını, Gelibolu’ya gönderilen Doktor Nulyan Efendinin 12 Ağustos’ta felaket yerine vardığını ve görevine başladığını yazmıştır. Nulyan Efendi kaza merkezinde ve köylerde yüzde 10 nispetinde vefat ve yüzde 40 nispetinde yaralı olduğu bilgisini Şehremaneti’ne göndermiştir. Susuzluğun ve asayiş tehlikesinin en büyük iki sorun olduğunu görmüştür. Jandarmaların yaralanması ve vazifede olmamaları sebebiyle bazı köylerde çeteler ortaya çıkmıştır⁶⁷.

Şarköy’e gönderilen Doktor Nazım Beyin görev yerinde takdire şayan bir şekilde çalıştığı haberi merkeze ulaşmıştır. Ayrıca deniz nakliyatı açısından önemli olan Gelibolu ve Hora köyündeki deniz fenerlerinin hasar aldığı, geceleri çalıştırılmadığı bildirilmiş, seyrüsefer edilmesine engel olacağına dikkat çekilmiştir. Mürefte’den Dâhiliye Nezareti’ne 12 Ağustos’ta ulaşan telgrafta temel ihtiyaç maddeleri, tıbbi malzeme ve çadır talep edilmiştir. Basra Torpidosuyla sağlık personeli ve tıbbi malzeme depremzede muhitlere ulaştırılmıştır⁶⁸.

Kişisel yardımların bir başka örneği 13 Ağustos’ta Şehremaneti’nde görülmüştür. Heyet-i Sıhhiye İkinci Reisi Dr. Petraki Efendi Kumkapı’da yardım toplama teşebbüsünde bulunmuş, bir saat zarfında 50 lira toplayarak yardım komisyonuna teslim etmiştir. Bununla beraber ticaret erbabından kimseler de şahsi yardımlarını birleştirmek için bir heyet teşkil etmişlerdir. İstanbul ve Galata’daki zahire tacirlerinden Maksimyadi, Melassidi, Yorgiyadi, Pandelidi, Değirmenci ve Taşçıoğlu efendilerden oluşan heyete esnaflar 100 liralık pirinç, fasulye ve sair zahireyi toplamışlardır. Yardımlar Yorgiyadi ve Pandelidi Efendiler aracılığıyla gönderileceği ve afetzedelere elden dağıtılacağı açıklanmıştır⁶⁹.

Gazetelerde isimleri verilen İstanbul’daki bazı tacirler kendi aralarında nakit veya malzeme olarak yardım toplamışlardır. Banker Zarifi 500, Oyanidis 500, Mavro Kadato 300, Sinyasoğlu 200, İlyasko 100, Portakaloğlu 100, Mike Papadopulos 100 liralık yardım yapmıştır. Şahsi yardımların haricinde çok sayıda toplu yardım da görülmüştür. Edirne Rum cemaati 200, Gemlik Rumları 250, Büyük Ada Kulübü 100, Amerika’daki Rumlar 200 lira yardım göndermiştir. İstanbul’daki manifatura tacirleri 600 lira kıymetinde erzak toplamıştır. Rum Patriki Yovakim Efendi’nin deprem muhitlerine gideceğini hükümete tebliğ etmiş, bu isteğin hükümetçe olumlu karşılandığı bildirilmiştir⁷⁰.

Bandırma Rum Metropolit Vekili Papa Nikola Malaryos tarafından Sabah Gazetesinde bir teşekkür metni yayınlanmıştır. Bandırma’da halk arasında toplanan yardım malzemeleri ve nakit para ile belediye tarafından 1.000 kıyye ekmek kazadaki komisyona takdim edilmiştir. Bu malzemelerin nakli için Osmanlı Seyr-i Sefain Kumpanyasının Bandırma acentesi olan Ali Çavuş vasıtasıyla şirketin Genel Müdürlüğüne yapılan başvurusu ertesinde şirket eldeki malzemeleri ücretsiz taşımıştır. Ayrıca nakliyata tahsis edilen Gelibolu Vapurunun çalışanları Ahmet, Yakup ve Neşet beylere hizmetleri karşılığında memnuniyet, minnet ve şükran duyulduğunu beyan etmiştir⁷¹.

Yardımlar kurumsal olarak da yoğun şekilde toplanmıştır. 25 Ağustos Pazar günü Rum kadınların depremzedeler için Beyoğlu’nda yardım toplayacakları yazılmıştır. Beyoğlu Fukaraperver Cemiyeti öncülüğünde deprem felaketinden mağdur olanlar için Beyoğlu’nda kırmızı renkli küçük çiçekler satmaya karar vermişlerdir. Kadınların hazırlayacağı yakalara takılabilen çiçek şeklindeki bu rozetleri

⁶⁵ Sabah, 11 Ağustos 1912, s. 2.

⁶⁶ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁶⁷ Alemdar, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁶⁸ Alemdar, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁶⁹ İkdam, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁷⁰ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

⁷¹ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

10 paraya satacaklarını açıklamışlar ve insanlık vazifesi olan ardim için olabildiğince çok rozet almaya bütün vatandaşların çağırılmışlardır. Alınacak rozetlere karşılık biçilen değerinden çok daha yüksek meblağların ödenmesinin de beklendiği eklenmiştir⁷².

Tanin’de yer alan haberlere göre devlet haricinde yardım toplayan ve ihtiyaç sahiplerine hizmet veren bir kurum olan Hilal-i Ahmer Cemiyetinin (Kızılay) çalışmaları da okuyuculara aktarılmıştır. Dr. Mahir Bey’in başkanlığında 13 kişilik bir sağlık heyeti teşkil edilerek yardım malzemeleri ve ilaçlarla İmroz (Gökçeada)’a gönderilmiştir. Heyet, bir kişinin vefat etmesine rağmen çok sayıda kişiyi tedavi etmiştir. Heyet başkanı Hilal-i Ahmer Cemiyetinin merkezine gönderdiği telgrafında; adada bina tamir ve inşasından başka insanlarla ilgili herhangi bir ihtiyaç kalmadığını, görevlerini tamamladıklarından en kısa sürede döneceklerini bildirmiştir⁷³.

Gark kumpanyasının Dersaadet acentası Richard Gark deprem mahallerine insani maksatlarla malzeme göndereceğini ve devletin nakliyelerini karşılıksız olarak yapacağını bildirmiştir. Römorkunu tahsis etmiş ve 13 Ağustos akşamı taşıt Şarköy’e hareket etmiştir. Ayrıca Hilal-i Ahmer Cemiyeti depremzede muhitlere göndermek için bir tabip ve 3 stajyeri istihdam etmek için gazeteye ilan vermiştir. İlan içeriğinde talip olanların öğleden sonra saat 1’de Hilal-i Ahmer Cemiyeti’nin Genel Merkezine müracaatlarının beklendiği belirtilmiştir. Bölgede yıkılmış olan kamu ve özel mülklerin inşası için Gelibolu’da duvarcı ve keserci ustasının istihdamına lüzum olduğu, bu mesleklerdeki zanaatkârların Gelibolu Mutasarrıflığına başvurmaları ilan edilmiştir⁷⁴.

“Marmara Zelzeledeğâni Menfaatine” başlıklı haberde sosyal yardım faaliyeti hakkında bilgiler artırılmıştır. Bağış karşılığı gül dağıtacak kişilerin örgütlendiği kurumun Beyoğlu’nda Rum kadınlardan müteşkil Fukaraperver Cemiyetidir. Ekmekten ve meskenden mahrum kalan depremzedelerin sefaletini hafifletmek için Pazar günü karşılığı depremzedelere gönderilecek olan çiçekler satılacağı tekrar haberleştirilmiştir. Güller milli renk olarak telakki edilen kırmızı olacaktır ve fiyatı da 10 para olarak belirlenmiştir. Ancak bu alışverişin bir hayır faaliyeti olduğu ve ödemenin üst sınırının olmadığı hatırlatılmıştır⁷⁵.

Çiçek satışıyla alakalı haber 25 Ağustos baskısında da yer almaktadır. Çiçek hakkında ve faaliyeti yapacaklar hakkında bilgiler tekrar verilmiştir. Bu sayede hayırsever herkesin olabildiğince yüksek bağışlar yapması ve toplanacak bağışların artırılması amaçlanmıştır. Aynı gün İmroz (Gökçeada) adası hakkında ve adaya giden Hilal-i Ahmer görevlisi Dr. Mahir Beyin çalışmaları aktarılmıştır. Adadaki evlerin çoğunluğu yalnızca bir katlıdır ve dağınık olarak inşa edilmiştir. Ayrıca depremin ilk sarsıntısı adada yıkıcı şekilde hissedilmemiş, bu sayede insanların evlerinden dışarı kaçmaya vakitleri olmuştur. Artçı sarsıntıların çok sayıda binaya hasar vermesine rağmen yalnızca bir ölümün ve az sayıda hafif yaralanmanın olduğu paylaşılmıştır. Bu olumlu durum sonucunda yaralıları yerel sıhhiye görevlileri tedavi etmiş, adaya giden doktor ve sıhhiye ekibi adada kısa süre kalmış, yanlarında götürdükleri erzak ve sağlık malzemelerini bırakarak geri dönmüşlerdir. Adada yaşayanların namına Belediye Reisi Yani Efendi Cemiyete bir teşekkür telgrafı göndermiştir⁷⁶.

İstanbul’da Rum kadınların 25 Ağustos Pazar günü depremzedeler için gerçekleştirilen yardım faaliyetinden 2.500-3.000 liraya yakın bir meblağı topladıkları Rum gazetelerinde açıklanmış ve Tanin Gazetesinde de 27 Ağustos’ta aktarılmıştır. Rumlar tarafından yardım faaliyetlerinin oldukça yoğun yapıldığı haberlerden anlaşılmaktadır. Atina’da teşekkül edilen İane Komisyonunun topladığı tutar 322.000 drahmiye ulaşmış, toplanmanın halen devam ettiği, Amerika’daki Rum Cemiyeti’nin de Rum Patrikhanesine 50.000 dolar gönderdiği Tanin Gazetesinde yer almıştır⁷⁷.

⁷² Tanin, 13 Ağustos 1912, s. 3.

⁷³ Tanin, 13 Ağustos 1912, s. 3.

⁷⁴ Sabah, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁷⁵ Tanin, 24 Ağustos 1912, s. 5.

⁷⁶ Tanin, 24 Ağustos 1912, s. 5.

⁷⁷ Tanin, 27 Ağustos 1912, s. 4.

Depremde en ağır hasar gören yerleşim birimlerinden olan Mürefte merkezinde ve köylerinde Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin devam eden faaliyetleri vardır. Tüm Mürefte ahalisinin yardımlara ve iyi niyetli davranışlara minnettar ve müteşekkir olduğu beyan edilmiştir. Sağlık heyeti, hastabakıcılar ile erzak ve ecza malzemelerinin bulunduğu Giresun Vapuru kaza merkezine varmıştır. Cemiyet Genel Merkezinin gönderdiği vapur 11 gün boyunca hastane olarak kullanılmış, 4 Eylül'e kadar 200'ü aşan yaralı vapurda tedavi edilmiştir. 160 kadar hafif yaralı ayakta, 40'tan fazla ağır yaralı da aileleriyle beraber vapurda yatırılarak tedavi edilmiştir. 27 ağır yaralı iyileştirilmiş ve ailelerine teslim edilmiş, ameliyat edilmiş ama sağlığına kavuşamamış 15 kadar ağır yaralı ise tedaviye İstanbul'a götürülmesi için Giresun Vapurunda alıkonulmuştur⁷⁸.

Yabancıardan felaket hakkında edindikleri bilgiler ve yardım çalışmaları da göze çarpmıştır. Yurt içinde azınlık dillerinde veya yurt dışında yayın yapan gazetelerde de deprem hakkında çokça haber yapılmıştır.

Rumca yayın yapan gazetelerde depremin merkezinin Taşoz adası yakınında olduğu yazılmıştır. Hora'da 800 kişi, toplamda ise 3.000 kişinin öldüğü tahmin edilmektedir. Rum Patrikhanesince Trabzon, Dimetoka ve Vize Metropolitleri ile Pancini ve Karatodori isimli üyelerden oluşan bir yardım komisyonu teşkil edilmiş, Patrikhane kurumu sandığından da 300 lira tahsis edilmiştir. Tüm bunları Sabah gazetesi Rumca gazetelerden aktarmıştır.

Marmara'nın güneyinde, Bursa yakınlarında depremde ağır kayıplar verilmediği anlaşılmaktadır. Çoğunluğu Kırmasti (Mustafakemalpaşa) kasabası etrafında olan küçük hasarlar görülmüştür. Duvarlar çatlamış, bacalar yıkılmış, birkaç mahallede yeni su kaynakları çıkmıştır. Bursa şehir merkezinde de hissedilmiş olsa da depremin herhangi bir zarar vermediği görülmüştür⁷⁹.

Lusercak isimli Rum gazetesine göre Mürefte'de birkaç tanesi hariç bütün evler yıkılmıştır. Yıkılan 600 hanenin enkazı altında 130 kişi kalmış, bunların 80 kadarı çıkarılabilmektedir. Ölenlerin birkaçı Müslüman diğerleri ise Rumdur. Burada zararların tamamı depremden ileri gelmiş, yangın çıkmamıştır. Ancak Hora köyünde sarsıntıdan sonra 3 yerde yangın çıkmış ve insan kayıpları bu sebepten olmuştur. Bu gazeteye yazılmış bir mektuba göre Mürefte'de 150 kişi yıkıntılarının altında kalarak hayatını kaybetmiş, yalnızca 50 kişi çıkarılabilmekmiş, civardaki 14 köy tamamen yanmıştır. Buralarda henüz bir resmi tetkikat yapılmadığı için nüfus kaybı hakkında herhangi bir bilgi yoktur.⁸⁰

Tekfurdağı'nda Rumca yayın yapan Byzantion gazetesinin deprem sarsıntıları ve asayiş haberleriyle ilgili yayınladıkları ertesinde Türkçe olarak Sabah gazetesinde aktarılmıştır:

“Sarsıntı felaketinin devam ettiği, halkın büyük kısmının açık havada, çadırlarda ve bahçelerde ikamet etmektedir. Sarsıntıların bazıları şiddetli ve uzun sürmektedir. İnsanlar evlerine girmeye cesaret edemiyorlar. Hasar görmüş eski binalar yıkılmakta ve bacalar devrilmektedir. Hapishane hasar almış, 100-120 kadar mahpus Orta Camiye nakledilmiştir. Depremin ertesi günü olan sarsıntıdan sonra açık bir yere nakil olunmalarını talep etmişlerdir. Jandarma askerleri tüfeklerini kullanarak onları dağıtmış ve sakinleştirmiştir. Daha sonrasında mahpusların bir kısmı açık mekânlara nakledilmiştir”.

Şehrimizin garp cihetinde kain olup takriben 100 haneyi havi ve Rumlardan meskun Aşıklar karyesinde haneler harap derecesinde yıkılmıştır. Enkaz altından şimdiye kadar 150 naaş çıkarılıp defnolunmuştur. Peyderpey enkaz altından naaş çıkarılmakta, yaralı miktarı da çoktur⁸¹.

Deprem hakkında en doğru ve bilimsel veriler Bulgaristan gazetelerinde yer almıştır. Osmanlı Devleti'nde depremin süresi, şiddeti ve merkezinin kesin olarak tespit edilmesi mümkün olmamıştır. Başkent Sofya'da yer alan rasathanede tespit edilen depremle ilgili bilgiler yayınlanmıştır. Depremin merkezi olarak Taşoz adası tespit edilmiştir. Sarsıntılar Bulgaristan'ın da pek çok yerinde

⁷⁸ Cenin, 4 Eylül 1912, s. 4.

⁷⁹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁸⁰ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁸¹ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

hissedilmiştir. Deprem nedeniyle Aytos adındaki kasabanın yakınlarında yer alan maden sularının tazyikinin olağanüstü seviyede arttığı ifade edilmiştir⁸².

Bilimsel tespitlere göre cuma sabaha karşı yaşanan en yıkıcı depremin sonrasında çok sayıda artçı sarsıntı olmuş, bilgileri de ayrıntılarla verilmiştir. Cumartesi gecesi 2 defa şiddetli ve 3-4 saniye süren sarsıntı yaşanmıştır. 8 defa hafif ve kısa süren, cumartesi sabaha doğru saat 3.30'da 3 saniye süren, saat 6.30'da 4 saniye süren, cumartesi öğlen 1'de şiddetli ve 3 saniye süren pazar gecesi 2 defa şiddetli ve 4 defa hafif, pazar sabahı öğlen saat 2'de ve 4.30'da 2-3 saniye süren iki sarsıntı olmuştur. Bu sebeple de ciddi hasarlar meydana gelmiştir⁸³.

Levand Herald gazetesinin edindiği bilgiyi aktaran İkdam Gazetesi İzmir'den gelirken deprem muhitlerindeki duruma şahitlik eden Virginia Vapurunun kaptanının beyanlarını okurlarıyla paylaşmıştır:

“Çarşamba günü öğleden sonra 6'da Çanakkale'den hareket ettik. Kalan mesafeyi daha süratle gidebilmek için sahildeki iki feneri görmeye çalıştığım halde başarılı olamıyor, istikametten saptığımızı zannediyordum. Vapur bütün süratiyle ilerliyordu, Ganos (Işıklar) dağı yakınlarından geçtiğimiz sırada şehirde hiç ışık yanmadığını tam bir hayretle gördük. Hora (Hoşköy) istikametine gittiğimiz ve fenerleri aradığımız halde bir türlü bulmak mümkün olamıyordu, fenerler ortadan kaybolmuştu. Uzaktan Müreftte, Şarköy ve sair kasabalar ateşler içinde görünüyordu. Deniz çok dalgalı olduğu için duraklayamadık ve İstanbul'a doğru ilerledik.”

Osmanlı Devleti'nde görevli olarak bulunan yabancıların çalışmaları da gazete haberlerinde görülmektedir. Fransız Sefiri Maurice Bompard depremin ertesi günü maiyetiyle beraber Fransız Sefaretine ait olan Jan Blar isimli yatla depremin tahribatını belirlemek için cumartesi akşamı İstanbul'dan Gelibolu'ya gitmek için yola çıkmıştır⁸⁴.

Rus Sefareti tarafından 12 Ağustos'ta bir gemi tahsisıyla yardım teklif edilmiştir. Yaralıların İstanbul'a, ihtiyaçların da deprem bölgelerine nakledilmesi için Rus Sefaretinin maiyetinde görevli olan bir gemiyle her türlü yardım yapılmak istendiği Bab-ı Âli'ye beyan edilmiştir. Bab-ı Âli tarafından ise Rus Sefirine teşekkür edilerek gemilerinin kullanılmasına gerek olmadığı bildirilmiştir⁸⁵

Yardımlar konusunda yabancılarla alakalı her zaman olumlu durumlar yaşanmamıştır. 13 Ağustos'taki habere göre Tekirdağ'a uğramış olan Yunan bandıralı bir gemiyle Gelibolu civarındaki depremedelere un gönderilmek istenmiştir. Gemi işletmecisi ve kaptanı nakliye ücreti teklif edilmesine rağmen malzeme naklini kabul etmemişlerdir⁸⁶.

Sabah Gazetesi 14 Ağustos baskısında yabancıların ve yerli sivil yardımlarla ilgili çokça haber vermiştir. 12 Ağustos'ta Fransa Cumhurbaşkanı Sultan Reşad'a depremin meydana getirdiği hasar ve kayıplar sebebiyle başsağlığı dileyerek taziye gönderdiği, Alman basınındaki Nordvische Allemagnie ve Kosice Zeitung gibi çeşitli gazetelerde afet nedeniyle yardımları ve taziyeleri yayınladığı aktarılmıştır. Aynı gün Alman İmparatoru felaket dolayısıyla hem şahsının hem de Alman milletinin büyük bir matem yaşadığını Osmanlı Devleti'nin Berlin Büyükelçiliği'ne beyan etmiştir. Atina'dan edinilen bilgiye göre Yunan Hükümeti depremedeler için kereste, kalas ve erzak yüklü bir vapuru Pire limanından göndermeye karar vermiştir. Kalas şehrinde de kereste yüklü bir vapur gönderilmiştir. Ayrıca Amerikan Sefareti tarafından yaralıların tedavisi veya nakledilmesi için birkaç doktor, cerrah ve tıbbi malzemeyi taşıyan bir vapur gönderildiği okuyuculara aktarılmıştır. Liberte

⁸² Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁸³ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁸⁴ İkdam, 11 Ağustos 1912, s. 3.

⁸⁵ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

⁸⁶ Sabah, 13 Ağustos 1912, s. 2.

Gazetesinde de Aya Yorgi Manastırının depremden yıkıldığı, bahçıvanın şuurunu kaybettiği, ailesinin ise öldüğü haberi okuyuculara aktarılmıştır⁸⁷.

İkdam Gazetesinin 15 Ağustos'ta Atina Ajansından aktardığına göre Marmara sahilindeki afetzedelere yardım amacıyla Atina Metropolitliğinin önyak olmasıyla bir kurul teşkil edilmiştir. Yunanistan Milli Bankasından, Atina Bankasından ve çeşitli devlet görevlilerinin üye olduğu yardım topluluğuna Yunanistan Hükümeti 14 Ağustos tarihinde 300.000 frank ödemiştir.

Evkaf Nezareti İnşaat ve Tamirat Genel Müdürü Kemal Bey ile Mimar Vasil Efendi ve mühendis Hüseyin Efendi özel sağlık malzemeleriyle birlikte Amerikan Sefareti maiyet vapuru ile 14 Ağustos'ta Gelibolu'ya gitmişlerdir. Nezaretin tamir ve diğer işler için 50.000 kuruş tahsis ettiği de yayınlanmıştır.

İkdam Gazetesi Almanya'da ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'ndaki gazetelerde depremlerle ilgili yayınlanan haberler hakkında bilgi vermiştir. Her iki ülkede de bu vahim felaketin halkta büyük bir üzüntüye sebep olduğu, gazetelerin de bu duygulara tercüman olacak haberler yayınladığını ifade etmiştir. Yurtiçinde de Asker ve sivil üst düzey kamu görevlilerinden oluşan 26 emekli kişi kendi aralarında 352,5 kuruş toplamış, bu kişiler adına emekli kaymakam Nuri Bey İstanbul Şehremanetinde oluşturulan yardım komisyonuna teslim etmiştir⁸⁸.

Sabah Gazetesi Alman İmparatoru'nun afetle ilgili 10.000 Mark bağışladığını ve gerekli yardımlar için Alman Sefaretine ait olan vapur ile deprem mahallerine ulaşılmasını emrettiğini, vapurun da 19 Ağustos'ta İstanbul'dan yola çıktığı haberi verilmiştir. Depremde yaralananlar da İstanbul'a vapurlarla getirilmektedir. 37 erkek ve 43 kadın ağır yaralı nakledilerek İstanbul'daki çeşitli hastanelere sevk edildiği duyurulmuştur. Bunlarla beraber hafif yaralılar buldukları yerlerde tedavi edilmiştir. Müreftte'te hasar almış fırınların tamir edildiği, yeteri kadar ekmeğin pişirildiği, mekânız kalanlara da barakalar inşa edildiği ve tüm bunlar için ustaların gönderildiği yayınlanmıştır. Yabancı yardımlardan bir başkası için ise gazetede teşekkür ilanı yayınlanmıştır. Mısır Hidivi'nin validesinin özel memurları Gelibolu'daki mağdurlara yiyecek ve çeşitli malzemeleri teker teker dağıtmıştır. Bunun üzerine Gelibolu Depremzede Yardım Komisyonu yardımlardan dolayı bir teşekkür metni yayınlamıştır⁸⁹.

Tanin Gazetesinde de Fransız ve Alman yardımları aktarılmış, daha önce maiyet vapuruyla Gelibolu'ya giden Fransız Sefiri Mösyö Bompard hükümeti namına 50 Osmanlı lirası bağışlamıştır. Bunun haricinde Şimali Bayyera ve Wittelsbah Baronluğu arazisinde müdür olan Z.R. Ashmid tarafından 20 marklık bir kaime gönderildiği duyurulmuştur⁹⁰. Tanin Gazetesinin 13 Ağustos'ta "Avusturya İmparatoru'nun hediyesi" başlığıyla verdiği haberde İmparator Franz Joseph afetzedeler için Avusturya'da toplanan yardımlara şahsen 10.000 kron bağışlamıştır.

Merkezdeki bürokrasi de deprem ertesinde kamu hizmetlerini yapmaya çalışmışlardır. İlk günlerde afetin yaşandığı yerlerden kesin haberler alınamadığı için insan kaybı ve maddi zararlar hakkında çeşitli söylentiler halk arasında dolaşmaktaydı. Bu durumun halkı olumsuz etkilemesi basın kuruluşlarınca istenmemiştir. İmroz (Gökçeada) adasının felakette tamamen yıkıldığı söylentisinin yayıldığı ancak iletişim araçlarında kesinti olması sebebiyle bunun adadaki yerel görevlilerden teyit edilmediği Alemdar Gazetesinin 15 Ağustos baskısında yer almıştır. Teminat Dergisi'nden aktarılan bir haberde ise hükümet tarafından görülen lüzum üzerine Selanik, Manastır, İşkodra, Yanya ve Edirne Vilayetlerinde idare-i örfiye (sıkıyönetim) ilan edildiği açıklanmıştır⁹¹.

Depremde zarar görmüş yerleşim birimlerinde yaşayan halkı maddi açıdan rahatlatacak girişimler hükümet tarafından başlatılmıştır. 16 Ağustos'ta İkdam Gazetesinde afetten etkilenmiş mükelleflerin

⁸⁷ Sabah, 14 Ağustos 1912, s. 3.

⁸⁸ İkdam, 15 Ağustos 1912, s. 3.

⁸⁹ Sabah, 19 Ağustos 1912, s. 3.

⁹⁰ Tanin, 30 Ağustos 1912, s. 5.

⁹¹ Alemdar, 15 Ağustos 1912, s. 2.

tekâliften muaf tutulması hakkında bir kanun layihası hazırlandığı ve geçici olarak yürürlüğe konulacağı haberi okurlarla paylaşılmıştır⁹².

Edirne Vilayetinde sarf edilmesi için Maliye Nezaretine ödeme yapılmasının tebliğ edildiği Tanin Gazetesince daha önce yazılmıştı. 30 Ağustos baskısında da 250.000 kuruşun Evkaf Nazırına tahsis edildiği açıklanmıştır.

Yereldeki ve merkezdeki kamu görevlerinin çalışmalarına rağmen yaşanan aksaklıklar ve halkın mağduriyeti Osmanlı basını tarafından gündeme getirilmiş ve sert biçimde eleştirilmiştir. Depreme maruz kalanların şikâyetlerini muhabirler ve basın kuruluşlarında çalışanlar doğrudan bilmekteydi. Bu sebeple gazete sütunlarında yorumsuz olarak verilen haberler haricinde gazeteciler kendi düşüncelerini yorumlarıyla da yazıya dökmüştür. Sabah Gazetesinin 12 Ağustos 1912'deki birinci sayfasında yer alan "Hareket-i arz ve tedâbir-i serî" başlıklı yazıda deprem sonrasında halkın mağduriyetini ağırlaştıran aksaklıklara karşı tedbirlerin hızlıca alınması için bir tepki yazısı kaleme alınmıştır. Gazetenin yazarlarından birisi olan Mahmud Sadık yazısında depremin ertesinde gerekenleri yazmış ve devlet yöneticilerinin yaptığı hataları sert bir şekilde eleştirmiştir:

"...Bab-ı Âli kapalı, devair kapalı, üç-dört senedir memleketin mukadderatını heveslerine tâbi edenler zavallı, saat 4,5-5 oldu diye bastonlarını alıp gitmek, Cuma tatillerini orada burada keyif ve zevkle geçirmek bid'atını ortaya koymuşlardı. Biz birkaç kere bu sûtunda reis-i idarede bulunan adamlar, hayat ve selamet-i memleketin ve her ferdi milletin ırz ve can ve malının mesulü oldukları için 24 saatte bir saat bile kendi zevk ve keyiflerine sarf edecek zamanları olamayacağı tasavvurunda bulunduğumuzu, cereyan-ı hâl ise büsbütün tasavvurumuzun hilâfına görmekte olduğumuzu, idare adamlarından gecelerce, tatil günlerini süreklile sefalarla geçirenlere akıl erdiremediğimizi yazabildiğimiz kadar yazmıştık. Biz bu zamanda riyâset-i umurda bulunanları ne böyle bid'at-ı cedideye tâbi ve ne de devr-i istibdadın memurini idarede hâsıl etmiş olduğu batâet ve atâlete müptela görmek isteriz."

Senin gazetesinde 9 Ağustos tarihli deprem felaketinden sonra yaşanan mağduriyetlerin ve sorunların gazetelerde sadece birkaç gün yer aldığı, ardından felaketle ilgili haberlerin yayınlanmadığı düşüncesi "Marmara Felaketi" başlığıyla paylaşılmıştır. Yaklaşık bir ay sonra bu büyük felaketin unutulduğu yorumu yapılmış ve ham kamu kurumlarının hem de gazeteleri eleştirilmiştir. Felaket Avrupalıları bile daha fazla üzmüş ve yabancı gazeteler daha fazla önem vermiştir. Avrupalı pek çok muhabirin afet bölgesine geldiği, gözlemlerini ve resimlerini gazetelerinde paylaştığı okurlara aktarılmıştır⁹³.

Sonuç

Depremin ertesindeki süreçte yardım çalışmalarında toplumun her kesiminin elinden geldiğince katkısı bulunmaktadır. Emekli kamu görevlilerinden hamallara, tüccar sınıfından ev kadınlarına kadar çok çeşitli insanlar yardım etmeye çalışmışlardır. Bireysel yardımlar dışında Hilal-i Ahmer Cemiyeti ve Beyoğlu Fukaraperver Cemiyeti gibi kurumlar da yardımları gerçekleştirmiştir.

Başkentteki üst düzey bürokrat ve devlet adamları da yoğun şekilde çalışmışlar, ancak öncelikle deprem mahalliyle irtibatın kesilmesi, ardından ise devletin imkânlarının darlığı sebebiyle afetzede yerlere müdahalede sorunlar yaşanmıştır. Kamu görevlilerince afetzedelere yeterince yardım edilememiş, özellikle Şarköy kazasında bu konuda ağır bir mağduriyet oluşmuştur.

Felaket bölgesinin konumu nedeniyle yardım çalışmalarında yoğunlukla deniz taşıtları kullanılmıştır. Çoğu askeri olan kamuya ait gemilerle malzeme ve personel taşınmıştır. Aynı şekilde yabancı bandıralı gemilerle de yurtdışından yardımlar ulaştırılmıştır. İstanbul'da bulunan yabancı elçiliklere ait deniz taşıtlarının da yardımları dikkat çekicidir. Fakat siyasi tercihlerden dolayı tüm yabancı yardımlar alınmamış, Rus elçiliğinin yardım talebi kabul edilmemiştir. Ayrıca Yunanistan'dan gelen görevli yalnız başına faaliyette bulunamamış, Edirne Valisinin başkanlığında oluşturulan komisyona girmesi

⁹² İkdâm, 16 Ağustos 1912, s. 4.

⁹³ Senin, 5 Eylül 1912, s. 3.

istenmiştir. Bu tercih yabancıların yardımlarının da kamu görevlilerinin gözetim ve denetiminde yapılmasının istendiğini göstermektedir.

Çok sayıda yabancı ülke yöneticisi taziyede bulunmuş, ülke dışında yardım kampanyaları tertip edilmiş, gazetelerden halka duyurulmuştur. Almanya ve Avusturya bu ülkelerdendir ve İmparatorlarının şahsen yardımda bulunması haberleştirilmiştir. Daha sonra askeri müttefik olacak bu ülkelerin Osmanlı Devleti'nin yardımda bulunması var olan siyasi yakınlığı göstermektedir. En çok yabancı yardım düzenlenen ülkelere birisi de Yunanistan olmuştur. Devlet yöneticilerinin öncülüğünde kamu kurumlarında ve dini kurumlarda heyetler oluşturulmuş, malzemeler ve yüklü meblağlar toplanarak bölgeye ulaştırılmaya çalışılmıştır. Deprem bölgesinde oldukça fazla Rum nüfusun yaşıyor oluşu ve siyasi olarak Yunanistan'ın buralara olan ilgisi bu faaliyetlerle bağlantılıdır.

Rasathane, sismograf cihazı ve görevli eksikliğinden dolayı 9 Ağustos'taki deprem afetinin düzgün ve bilimsel ölçümü Osmanlı Devleti'nde mümkün olamamıştır. Bulgaristan'da ölçüm yapılabilmiş, İstanbul'da özel bir yabancı okulda sismograf cihazının olduğu ancak devlet kurumlarında bir sismograf cihazı olmadığı ve bir ölçüm yapılamadığı anlaşılmıştır. Bu durum Osmanlı Devleti'nin ilgili dönemdeki ekonomik ve bilimsel durumunun bir göstergesidir.

Döneme ait olan ilginç sosyal ve kültürel veriler gazetelerde bulunmuştur. Çoğunluğu düşük eğitim düzeyinde olan ve taşrada yaşayan depremzede halkın afetle ilgili bazı hurafeleri haberleştirilmiştir. Oluş zamanı ve büyüklüğü hiçbir şekilde tahmin edilemeyen depremin öncesinde kasvet vereceği, kötü hisler doğuracağı, rüzgârda, dalgalarda ve ufukta olağandışı etkilerin görüleceğine inanıldığı gazetelerde yer almıştır.

Gazeteler yayınlarında yurtiçindeki ve yurtdışındaki basın kuruluşundan deprem haberlerini çokça aktarma yapmışlardır. Bunlarla beraber bazı gazetelerin afet bölgesinde muhabirlerinin bulunmaktadır, yaşananları bildirmişler, haberlerini ve yorumlarını paylaşmışlardır. Tüm bunlara rağmen depremin vuku bulduğu günlerde siyasi ve askeri büyük sorunların olması, karışıklıkların yaşanması haberlerin devamlılığını kesintiye uğratmıştır. Yaklaşık iki ay sonra Balkan Savaşları başlamış, deprem konusuna gazetelerde yer ayrılmamıştır. Büyük bir felaket yaşayan depremzedelerin zarar ve sefaletlerinin göz ardı edilmiştir. Bu durum deprem ertesinde çok sayıda haberin olduğu Tanin⁹⁴ Gazetesinde şiddetle eleştirilmiştir.

Kaynakça

1. Araştırma ve İnceleme Eserler

YALTIRAK, Cenk, ALPAR, Şaban Bedri, ALTINOK, Yıldız, "Müreftte-Şarköy Depremi: Ganos Fayı'nın 9 Ağustos 1912 Depreminde Atımı, Kırık Uzunluğu, Büyüklüğü, Karakteri ve Aynı Yörede Olan Tarihsel Depremler", Aktif Tektonik Araştırma Grubu Altıncı Toplantısı, Ankara, 2002, ss. 90-93.

ALTINOK, Yıldız, ALPAR Şaban Bedri ve YALTIRAK Cenk, Şarköy-Müreftte 1912 Earthquake's Tsunami, Extension of The Associated Faulting in The Marmara Sea, Turkey, Journal of Seismology, Cilt 7, Sayı 3, 2003, ss. 329-346.

ARSLAN, Ali, Türkiye'de Rum Basını, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, 2013, ss.49-113.

DEMİREL, Fatma Gül, II. Abdülhamid Döneminde Sansür, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996.

ERSOY, Osman, Türkiye'ye Matbaanın Girişi ve İlk Basılan Eserler, Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Ankara 1959.

ERTUĞ, Hasan Refik, Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti, Yeni Türkiye, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1959.

İSKİT, Server Rifat, Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Politikaları, Başbakanlık Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1943.

KABACALI, Alpay, Sansür Tarihiyle İlgili İki Belge, Tarih ve Toplum Dergisi, Cilt 11, Sayı 66, 1989, ss. 9-11.

⁹⁴ Tanin Gazetesinin adı değişmiş, ilgili tarihte Cenin ve Senin adıyla devam etmiştir.

KARACAKAYA, Recep, *Şarköy-Mürefte Depremi (1912)*, Tarih Boyunca Anadolu'da Doğal Âfetler ve Deprem Semineri 22-23 Mayıs 2000 Bildiriler, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul 2001, ss. 203-218.

KOLOĞLU, Orhan “*Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi*”. Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, Cilt 1, ss. 68-93, t.y.

KOLOĞLU, Orhan, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul 1992.

LAZ, Bekir ve UTKUCU Murat, *9 Ağustos 1912 Mürefte-Şarköy Depremi'nin Afet Yönetimi Açısından İncelenmesi*, Resilience Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2023, ss. 123-142.

ÖRENÇ, Ali Fuat, *Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, İstanbul 1995.

2. Gazeteler

Alemdar

Cenin

İkdam

İktiham

Sabah

Senin

Tanin